

UNIVERZITA KARLOVA

Husitská teologická fakulta

Katedra systematické teologie, teologické etiky a teologické filozofie

VEŘEJNÁ TEOLOGIE

Bakalářská práce

Zuzana Vikarská

Vedoucí práce:

ThDr. Dalibor Jiří Vik, Ph.D.

Autorka práce:

Zuzana Vikarská

Brno, 2024

Poděkování

Děkuji vedoucímu této práce, dr. Daliboru Vikovi, za podnětné diskuse, které jsme vedli na fakultě ještě v době předpandemické a ve kterých jsme pokračovali v řadě online předmětů vedených v přátelském a neformálním duchu. Děkuji za rozšíření obzorů v mém teologickém dětství, a především za ochotu vydat se s touto prací do tématu v českém prostředí téměř nepoznaného a neprobádaného. Moc doufám, že práce alespoň zčásti naplní Vaše očekávání.

Děkuji také doc. Jiřímu Vogelovi, jehož předměty o systematické teologii a teologické filozofii mě průběžně motivovaly pokračovat ve studiu a hledat odpovědi na nelehké otázky.

V Brně dne 16. 12. 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci vypracovala samostatně. Prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Brně dne 16. 12. 2024

Zuzana Vikarská

Anotace a klíčová slova

Anotace: Tato bakalářská práce se zabývá veřejnou teologií jako jedním z novějších teologických směrů. Práce se soustředí na vymezení pojmu veřejné teologie, jejího místa mezi dalšími teologickými proudy (politická teologie, teologie osvobození apod.) a jejích klíčových dimenzí. Dále přibližuje vývoj veřejné teologie skrze díla jejích hlavních představitelů, jako jsou Martin E. Marty, David Tracy, Duncan B. Forrester, Max Stackhouse, Linell E. Cady a Elaine L. Graham. Autorka přináší vlastní návrh tří dimenzí veřejné teologie, jakož i vlastní kritéria toho, co znamená „dělat veřejnou teologii“. Práce se zamýšlí nad tím, jak může veřejná teologie přispět k současné společnosti, a nastiňuje možnosti její aplikace v českém prostředí, které dosud zůstává málo prozkoumané.

Klíčová slova: veřejná teologie, církve a společnost, vnitrocírkevní diskuse, sociální služba církví, náboženství ve veřejném prostoru, post-sekulární společnost

Annotation: This bachelor's thesis examines public theology as one of the newer theological movements. It focuses on defining public theology, its position among other theological approaches (e.g., political theology, liberation theology), and its key dimensions. Furthermore, it explores the development of public theology through the works of its main representatives, including Martin E. Marty, David Tracy, Duncan B. Forrester, Max Stackhouse, Linell E. Cady, and Elaine L. Graham. The author proposes a unique framework of three dimensions of public theology, as well as original criteria for what it means to “practice public theology”. The thesis reflects on how public theology can contribute to contemporary society and outlines its potential application in the Czech context, which remains underexplored.

Keywords: public theology, church and society, intra-church discussion, social service of churches, religion in the public sphere, post-secular society

Obsah

1. Úvod	8
1.1 Struktura práce	10
2. Co je a co není veřejná teologie?	11
2.1 Vlastní definice veřejné teologie: tři dimenze	12
2.2 Komplexní definice veřejné teologie: E. Harold Breitenberg	14
2.3 Veřejná teologie a jiné teologické směry	15
2.4 Tři typy zdrojů a čtyři úkoly veřejné teologie	16
2.5 Dílčí závěr: základní výbava pro pochopení myšlenek velikánů	18
3. Veřejná teologie očima klíčových představitelů	19
3.1 Robert Bellah (1927-2013): občanské náboženství	19
3.2 Martin E. Marty (nar. 1928): fanoušek R. Niebuhra	21
3.3 David Tracy (nar. 1939): tři veřejnosti a jejich propojení	22
3.4 Duncan B. Forrester (1933-2016): ekumenická veřejná teologie	25
3.5 Max Stackhouse (1935-2016): víra jako základ civilizace	26
3.6 Linell E. Cady (nar. 1952): teologie v post-sekulární společnosti	28
3.7 Elaine L. Graham (nar. 1959): bilingvismus veřejných teologů	30
3.8 Dílčí závěr: rozmanitost přístupů i společná témata	31
4. Tři dimenze veřejné teologie v praxi	32
4.1 Vnitřní dimenze veřejné teologie	32
4.2 Sociální dimenze veřejné teologie	33
4.2.1 Teologické zdůvodnění sociální dimenze v rámci CČSH	34
4.3 Vnější dimenze veřejné teologie	36
4.3.1 Klimatická krize	36
4.3.2 Světová rada církví	36
4.3.3 Kdo tedy „dělá“ veřejnou teologii v ČR?	37
5. Závěr	40
6. Seznam použité literatury	42
Monografie a články	42
Internetové zdroje	45

Seznam zkratk

CČS(H)	Církev československá (husitská)
IJPT	International Journal of Public Theology
ŘKC	Římskokatolická církev
SRC	Světová rada církví

*„Jazyk kresťanů a zejména teologů nesmí zůstat zakletý v církevním „ptydepe“ [...],
jejich kulturní obzor nesmí ohraničovat plot farní zahrady.“¹*

Tomáš Halík, 2019

¹ HALÍK, Tomáš. Predslov. In: ONDRÁŠEK, Lubomír Martin. *Verejná teológia na Slovensku: zbierka štúdií, úvah a rozhovorov z rokov 2013-2018*. Trnava: Dobrá kniha, 2019, s. 11.

1. Úvod

Patří víra mezi věci veřejné? Patří teologické fakulty na veřejné univerzity? Hrají církve a náboženské společnosti roli ve veřejném životě? A měly by takovou roli hrát, i v sekulární a pluralitní společnosti 21. století? Může církev vůbec zůstat relevantní v rychle se měnícím světě?

Má náboženství mluvit do otázek veřejné politiky? Má se zajímat o klimatickou krizi, probíhající válečné konflikty, práva migrantů, homosexuálů, trans lidí či jiných menšin, o boj proti domácímu násilí či o redefinici znásilnění? Má mít jasný názor na potraty, eutanázii či manželství pro všechny? Může církev (a mohou její představitelé) veřejně mluvit o svých pozicích k těmto kontroverzním tématům? A může církev naopak k některému z nich nezaujmout stanovisko, protože ve věci není schopna najít vnitřní konsensus? Může se církev dokonce rozhodnout žít zcela mimo aktuální otázky veřejného života a uzavřít se sama do sebe?

Kdo a jak mluví jménem církví a náboženských společností k veřejnosti? Co když představitelé stejné církve veřejně prezentují rozporné názory na aktuální společenské otázky?

Měly by náboženské instituce přispívat ke společnému dobru, spravedlnosti a lidskému rozkvětu? Dluží něco i veřejnosti jako celku, nebo mají sloužit pouze svým členům a členkám?

Tyto (a další) otázky se ptají po charakteru vztahu mezi církví a světem; tyto (a další) otázky patří do sféry veřejné teologie, již je věnovaná tato práce.

Veřejná teologie označuje teologický směr zkoumající a reflektující vztahy mezi církví a světem, resp. mezi církví a *věcí veřejnou* (*res publica*), jak v roce 1974 napsal Martin E. Marty, jeden z prvních myslitelů veřejné teologie, který bývá často označován za jejího zakladatele.² Mnozí současní teologové označují veřejnou teologii za nejdůležitější či alespoň jedno z nejdůležitějších témat současné teologie.³

V nejširším významu slova jsou vztahy mezi křesťanstvím a sociální a politickou realitou nadčasové.⁴ Již biblický příběh vnímá věřící lid jako součást okolní společnosti, jako sůl země a světlo světa (Mt 5, 13-16); v tomto smyslu tedy veřejná teologie existuje odedávna.⁵ O něco úžeji lze veřejnou teologii vymezit jako reakci na osvícenství, tedy jako hnutí apelující na návrat náboženských otázek zpátky do sekularizované společnosti, která je předtím odtláčila do soukromé sféry, která náboženství privatizovala. V tomto smyslu je veřejná teologie důsledkem

² HÜBENTHAL, Christoph a Christiane ALPERS, eds. *T&T Clark Handbook of Public Theology*. London; New York: T&T Clark (Bloomsbury), 2022, s. 1.

³ LEE, Yong Joo. Veřejná teologie místo privatizace náboženství: o překonávání deprivatizační teze. *SALVE*. Krystal OP, s.r.o, 2024, č. 2, s. 53. STACKHOUSE, Max L. *God and Globalization: Volume 4: Globalization and Grace*. New York: Bloomsbury Academic, 2009, s. 77. BREITENBERG, E. Harold. To Tell the Truth: Will the Real Public Theology Please Stand Up? *Journal of the Society of Christian Ethics*. 2003, roč. 23, č. 2, s. 55. V roce 2003 se v citovaném článku E. Harolda Breitenberga objevila informace, že za necelých 30 let od první zmínky o veřejné teologii bylo na toto téma napsáno 17 knih a více než 100 akademických článků; dnes to bude jistě ještě násobně více.

⁴ JOHNSON, Kristen Deede. Public Theology. In: ALLEN, Michael, ed. *The New Cambridge Companion to Christian Doctrine*. Cambridge University Press, 2022, s. 231. DOI: 10.1017/9781108885959.017

⁵ Podobný argument přináší také Elaine Graham: „Křesťanská tradice se vždy zabývala vztahem církve ke světu, k politické moci, k ekonomickým problémům, ke správě věcí veřejných, k morálním otázkám, k občanství a národní identitě, tedy k různým otázkám, které se neustále objevují v dějinách křesťanství.“ viz GRAHAM, Elaine. *Between a Rock and a Hard Place: Public Theology in a Post-Secular Age*. London: SCM Press, 2013, s. 72.

modernismu.⁶ Ve smyslu nejužším pak lze o veřejné teologii mluvit jako o samostatném teologickém směru vzniklém v 70. letech 20. století, kdy myslitelé poprvé tato témata označili právě pojmem „veřejná teologie“. V nedávno publikované *Příručce veřejné teologie (Handbook of Public Theology)* datují Christoph Hübenthal a Christiane Alpers počátek veřejné teologie do roku 1974, kdy tento pojem poprvé použil Martin E. Marty. Od té doby se k tomuto směru přihlásila řada autorů a autorek a veřejná teologie se zařadila mezi proudy teologie 20. a 21. století po boku dalších směrů jako například politické teologie či teologie osvobození.

V roce 1984 založil Duncan B. Forrester první akademické působiště zaměřené na veřejnou teologii: *Centre for Theology and Public Issues* na Edinburské univerzitě ve Skotsku.⁷ Globální odborná společnost v oblasti veřejné teologie vznikla až v roce 2005 (*Global Network for Public Theology*) a odborný tematický časopis pak v roce 2007 (*International Journal of Public Theology*).⁸ Jeho zakladatel, William Storrar, označil vznik tohoto časopisu za jakýsi „*kairos okamžik*“ pro veřejnou teologii, resp. „*pro teology a další vědce, kteří pracují na nově vznikajícím poli interdisciplinárního teologického zkoumání veřejných otázek současnosti.*“⁹

První šéfredaktor časopisu, korejský teolog Sebastian Kim, v editorialech k prvnímu číslu IJPT (1/2007) uvedl vlastní definici veřejné teologie: „*Veřejná teologie je výsledkem rostoucího vnímání potřeby teologie zasahovat do veřejných otázek současné společnosti. Snaží se vést dialog s různými akademickými disciplínami, jako je politika, ekonomie, kulturologie a religionistika, a také se spiritualitou, globalizací a společností obecně.*“¹⁰ Zároveň však Kim uvádí, že veřejná teologie není novým konceptem, neboť křesťanská teologie měla vždy ambici být relevantní v širším společenském kontextu.

Dá se tedy říct, že pojem veřejné teologie je relativně novým pojmem – existuje v tuto chvíli právě 50 let. Novost pojmu veřejné teologie zároveň znamená, že se jeho obsah pořád vyvíjí a precizuje a že se tento pojem vymyká jednoduché definici či zaškatulkování.¹¹ Jednotnou definici v literatuře nenajdeme; za základní východisko veřejné teologie však můžeme označit myšlenku, že náboženství jako takové není otázkou soukromého života jednotlivce, nýbrž že je důležitým aspektem v procesu vytváření „*žádoucího společenského prostředí.*“¹² Řečeno konkrétněji, „*veřejná teologie vychází z kritiky privatizace křesťanské víry a jejím cílem je obnovit prospěšnost teologie, resp. církve ve veřejných oblastech tím, že překoná ústup teologie do privátní sféry.*“¹³

Jaký typ otázek tedy veřejná teologie řeší? Americký teolog Ronald F. Thiemann otvírá svou monografii o veřejné teologii nastíněním tří praktických příkladů, na nichž chce ukázat, čím se veřejná teologie zabývá, resp. na jaké otázky by měla hledat (a ideálně i najít) odpovědi. V prvním příkladu Thiemann popisuje spor matky a její těhotné nácitileté dcery o tom, zda dcera

⁶ JOHNSON, Kristen Deede. *Public Theology*, s. 234.

⁷ Ibid., s. 241.

⁸ KIM, Sebastian. Editorial. *International Journal of Public Theology*. Brill Academic Publishers, 2007, roč. 1, č. 1, s. 1.

⁹ STORRAR, William. 2007: A Kairos Moment for Public Theology. *International Journal of Public Theology*. Brill Academic Publishers, 2007, roč. 1, č. 1, s. 5..

¹⁰ KIM, Sebastian. *Editorial*, s. 1.

¹¹ JOHNSON, Kristen Deede. *Public Theology*, s. 238. BREITENBERG, E. Harold. *To Tell the Truth*, s. 56. Breitenberg píše: „...čím více čtu o veřejné teologii, tím méně je mi jasné, že všichni, kdo o ní diskutují a debatují, mluví o tomtéž.“ VALENTIN, Benjamin. *Mapping Public Theology: Beyond Culture, Identity, and Difference*. Harrisburg: T&T Clark (Bloomsbury), 2002, s. 84–85. B. Valentin vysvětluje název své knihy takto: „*Veřejná teologie se stala elastickým a poněkud mlhavým pojmem, který vyžaduje jisté zmapování.*“

¹² KIM, Seung-Hwan. The Public Role of Religion and the Response of Public Theology. *Religions*. 2024, roč. 15, č. 4.

¹³ LEE, Yong Joo. *Veřejná teologie místo privatizace náboženství*, s. 53.

má či nemá podstoupit potrat. Druhý příklad líčí situaci pastora, který se trápí morálními aspekty trestu smrti. Třetí příklad nás zavede do situace manželů křesťanského vyznání, kteří se právě dozvěděli, že jejich nenarozené dítě trpí Downovým syndromem, a tak přemýšlejí o potratu. Thiemann argumentuje, že veřejná teologie by měla být schopna tyto otázky vyřešit nejen pro členy církve, nýbrž by měla nabídnout solidní argumentaci pro celou (sekulární) společnost. Zároveň ale jeho kniha trpí velkým nedostatkem: Thiemann v ní totiž na žádný ze tří nastíněných problémů nakonec nenabízí odpověď.¹⁴

Odpovědi na konkrétní uvedené otázky neslibuji ani já, a už vůbec ne v této práci. Ráda bych však nabídla jakýsi úvod do tématu, které dosud nebylo v českém akademickém prostředí adresováno. V českém prostředí se totiž k veřejné teologii otevřeně přihlásil zatím pouze Tomáš Halík, ve slovenském prostředí pak Ľubomír Martin Ondrášek. Halík definoval veřejnou teologii tak, že „hledá Boží sebesdělení a sebesdělení v současnosti, v dění ve společnosti, v kultuře a politice, ve „znameních doby“ – a snaží se vyjadřovat tak, aby byla srozumitelná nejen v prostoru církve (je bytostně ekumenická), ale i v neteologickém akademickém prostředí a ve veřejném prostoru. Musí proto stále hledat vhodný jazyk, literární styl i vhodná média pro komunikaci s celkem společnosti.“¹⁵ Halík rovněž napsal předslav k monografii Ľubomíra Martina Ondráška, *Veřejná teológia na Slovensku*, což je první a dosud jediné ucelené knižní dílo k tématu veřejné teologie v našem prostředí; zároveň je to ale dílo spíše popularizační než akademické, neboť jde o sbírku blogových příspěvků a mediálních rozhovorů na různá témata související se vztahem náboženství a veřejného prostoru. V České republice zůstává téma veřejné teologie akademicky dosud spíše neprozkoumané. To ale neznamená, že zde nepůsobí veřejní teologové a teoložky, ačkoli se tak třeba sami neoznačují; třeba se jen s pojmem veřejné teologie dosud nesetkali.

Právě tuto dílčí mezeru v poznání o veřejné teologii se snaží předkládaná práce zaplnit.

1.1 Struktura práce

Předkládaná práce má kromě úvodu a závěru tři substantivní kapitoly. V kapitole s názvem *2. Co je a co není veřejná teologie* čtenáři nabízím několik různých definic veřejné teologie, včetně mého vlastního návrhu, jak lze o veřejné teologii přemýšlet ve třech různých dimenzích: vnitřní, sociální a vnější. Další kapitola nese název *3. Veřejná teologie očima klíčových představitelů* a přibližuje myšlenky sedmi vybraných myslitelů a myslitelek, kteří dle mého názoru představují pilíře, na nichž dnes veřejná teologie stojí. Nakonec v kapitole *4. Tři dimenze veřejné teologie v praxi* nastiňuji několik příkladů, jak může veřejná teologie vypadat, a opět navrhuji vlastní kritéria toho, co vlastně znamená *dělat veřejnou teologii*. V závěru pak klíčové myšlenky shrnuji.

¹⁴ THIEMANN, Ronald F. *Constructing a Public Theology: The Church in a Pluralistic Culture*. Louisville: Westminster John Knox Press, 1991. Viz také BROWNING, Don S. Review of *Constructing a Public Theology: The Church in a Pluralistic Culture*. *The Journal of Religion*. University of Chicago Press, 1993, roč. 73, č. 3.

¹⁵ HALÍK, Tomáš. *Život jako božská komedie (přednáška)* [online]. Divadlo DISK, 2023 [cit. 07.12.2024]. Dostupné z: https://www.damu.cz/media/prof._Tom%C3%A1%C5%A1_Hal%C3%ADk_SVET_JE_DIVADLO_text_p%C5%99edn%C3%A1%C5%A1ky.pdf

2. Co je a co není veřejná teologie?

Dlouho jsem zvažovala, jak tuto práci strukturovat. V konzervativnějším pojetí bych nejprve nabídla definice veřejné teologie od klíčových představitelů oboru a teprve poté bych se pokusila o jejich syntézu a zpřehlednění. Rozhodla jsem se ale pro druhé, možná odvážnější pojetí, protože se nejprve pokusím načrtnout, jak veřejné teologii rozumím já sama, rozdělím ji do několika dimenzí, a až následně poskytnu svým myšlenkám oporu v dílech velikánů, na jejichž ramenou stojím. Tento přístup mi umožní tématem lépe provést nejen experty na téma, ale také potenciálního čtenáře, který by snad k veřejné teologii přistupoval poprvé, jako *tabula rasa*, a který si – podobně jako já před pár lety – možná nese nějaké předporozumění, ať už správné nebo mylné, o možném obsahu pojmu veřejná teologie.

Když jsem se s pojmem veřejné teologie potkala poprvé, rozuměla jsem mu tak, že se týká především působení náboženských a teologických argumentů ve veřejném diskurzu, resp. aktivního zapojení církví a církevních představitelů do věcí veřejných. Nejspíš jsem byla ovlivněna texty Lubomíra Martina Ondráška, amerického teologa slovenského původu. Ten ve svých textech publikovaných na webu *Postoj.sk* a později ve formě monografie *Veřejná teológia na Slovensku*¹⁶ totiž právě tento společenský rozměr veřejné teologie staví do popředí. V rámci prvního přemýšlení o veřejné teologii jsem si tak kladla otázku, kdo by mohl být v České republice označen za veřejného teologa či veřejnou teoložku a podle čeho se veřejný teolog či teoložka pozná. Sám se za představitele veřejné teologie označil katolický kněz Tomáš Halík; ale je to skutečně jediný veřejný teolog v našem prostoru? Zaměstnávala mě také otázka, zda se musí veřejná teologie vždy dělat institucionálně, tedy jménem církve jako celku, příp. jménem jejich vrcholných (a veřejně známých) představitelů, nebo zda do veřejného prostoru mohou s teologickými argumenty vstupovat i jednotlivci, a zda by to pak měly být osoby s teologickým vzděláním, nebo by to mohli být i laici.¹⁷

Následně jsem se ponořila do článků a monografií o veřejné teologii. Překvapilo mě, že u různých autorů a autorek nese tento pojem různé významy.

Většina textů se shoduje v tom, že autorství pojmu „veřejná teologie“ se připisuje Martinu M. Martymu, který toto spojení poprvé použil v roce 1974. Marty však veřejnou teologii sám nijak nedefinoval. Místo toho vyzvedl přínos Reinholda Niebuhra (1892-1971) a nazval ho prvním veřejným teologem a „*profesorem aplikovaného křesťanství*.“¹⁸ Niebuhr v očích Martyho ztělesňoval ideál teologa, který vstupuje do veřejného prostoru, reflektuje společenské a politické otázky a ovlivňuje jejich směřování. Vedle tohoto svého veřejného působení je ale Niebuhr příkladem ještě dalšího významu veřejné teologie: posunu od teologického teoretizování k otázkám sociální spravedlnosti a sociální etiky. Niebuhr totiž sice vystudoval teologii na prestižní Yaleově univerzitě, ale poté se stal pastorem v dělnickém Detroitu, kde byl

¹⁶ ONDRÁŠEK, Lubomír Martin. *Veřejná teológia na Slovensku: zberka štúdií, úvah a rozhovorov z rokov 2013-2018*. Trnava: Dobrá kniha, 2019.

¹⁷ Později jsem zjistila, že některé z těchto otázek si klade i Elaine Graham, viz GRAHAM, Elaine. *Between a Rock and a Hard Place*, s. 70.

¹⁸ MARTY, Martin E. Reinhold Niebuhr: Public Theology and the American Experience. *The Journal of Religion*. University of Chicago Press, 1974, roč. 54, č. 4, s. 336.

svědkem pracovního vykořisťování a sociální nespravedlnosti, což ho přivedlo právě k tématům sociální etiky.¹⁹

S dalšími autory a dalšími texty o veřejné teologii se začal rýsovat další její rozměr: volba témat pro vnitrocírkevní diskusi. Veřejná teologie v tomto významu nemá nutně ambici působit navenek; především má zaměřit pozornost představitelů církve na společenská témata, spíše než na témata teologicky teoretická. Jednoduše řečeno, člověk si má z nedělního kázání odnést spíše myšlenky související s tím, co vidí v okolité společnosti, než abstraktní teologické či biblické myšlenky odtržené od dnešní reality. Kazatel či kazatelka by se tak mohl/a věnovat třeba aktuálním konfliktům na Ukrajině či na Blízkém východě, migrační krizi a právům migrujících osob, aktuální ekonomické či politické situaci, klimatické krizi, právům homosexuálů či problému domácího násilí – zkrátka tématům, o nichž se v posledních měsících či letech ve společnosti hodně mluví. Ano, kazatel/ka tím vstupuje na velmi nebezpečnou politickou půdu a mnoho věřících bude zastávat spíše názor, že „politika do kostelů nepatří“. Na druhou stranu však těmito tématy žije společnost, ve které žijeme. Má-li tedy věřící člověk být schopen zaujmout pozici k různým společenským otázkám, není lepší, když mu jeho náboženské společenství nabídne základní argumenty k přemýšlení, než když o těchto tématech zcela mlčí?

2.1 Vlastní definice veřejné teologie: tři dimenze

Po přečtení mnoha (a zdaleka nikoli všech) klíčových děl veřejných teologů a teoložek uplynulého půlstoletí navrhuji pohlížet na veřejnou teologii ve třech dimenzích:

1. veřejná teologie jako věnování pozornosti společenským tématům uvnitř církvi;
2. veřejná teologie jako aktivní sociální působení církvi navenek vůči společnosti;²⁰
3. veřejná teologie jako zapojení církvi (či věřících obecně) do veřejného diskurzu.²¹

Pořadí těchto tří dimenzí je podle mě klíčové. Církve a náboženská společenství totiž musí společenská témata nejprve vnímat a tematizovat ve svém vnitřním dialogu (například formou vnitrocírkevních diskusí k aktuálním tématům, kázání, či pastýřských listů o sociálních otázkách). Následně by církve měly své pozice zastávat nejen v teorii, nýbrž i v praxi – je to tedy apel, aby víra byla vírou praktickou (ekologické aktivity církvi, boj proti chudobě, pomoc sociálně znevýhodněným osobám či migrantům). Až kombinací těchto dvou dimenzí získávají církve legitimitu stát se veřejnými aktéry participujícími ve veřejné diskusi, například formou papežských encyklik či mediálních výstupů různých církevních představitelů či laiků, kteří chtějí formulovat teologické argumenty k věcem veřejným.

¹⁹ REINHOLD NIEBUHR. *Leaves From The Notebook Of A Tamed Cynic* [online]. New York: Meridian Books, 1929, s. 45 [cit. 15.12.2024]. Dostupné z: <http://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.152671>. Niebuhr píše: „Opravdu se mi začíná služba líbit. Myslím, že od té doby, co jsem se přestal tolik zabývat intelektuálními problémy náboženství a začal zkoumat některé jeho etické problémy, mám z kázání větší radost.“

²⁰ U této dimenze mám sama největší pochybnosti: patří praxe církvi do veřejné teologie, nebo je to pouze sociální etika, která postrádá teologickou dimenzi? Breitenberg třeba odděluje veřejnou teologii od sociální etiky, srov. BREITENBERG, E. Harold. *To Tell the Truth*, s. 61.

²¹ Sigurd Bergmann uvádí konkrétní příklady veřejné teologie ve smyslu zapojování se do veřejného diskurzu: vydávání veřejných prohlášení, přímé zásahy teologů do politického rozhodování, soukromé či veřejné rozhovory vedené s politiky, či povolávání mocnářů k odpovědnosti za způsob, kterým vládnou. Viz BERGMANN, Sigurd, Celia DEANE-DRUMMOND a Markus VOGT. *Religion in the Anthropocene*. Cambridge: The Lutterworth Press, 2018, s. xiv.

Tři představené dimenze spolu úzce souvisí. Opakovaně se objevují v dílech různých autorů a autorek, přičemž každý a každá z nich klade důraz na jiné aspekty veřejné teologie.

Jeden z autorů, který významně přispěl k metodologickému rámování veřejné teologie, byl David Tracy. Zdůraznil, že teologie má promlouvat ke třem veřejnostem (*three publics*), jimiž jsou církve, akademie a širší občanská společnost. Tento koncept ukazuje, že veřejná teologie osciluje mezi interním dialogem v církvi (moje první dimenze) a angažovaností ve veřejném prostoru (moje třetí dimenze). Mám za to, že Tracyho „akademická veřejnost“ se rozprostírá do všech tří mnou navrhovaných dimenzí, neboť kvalitní akademická argumentace k teologickým tématům může působit jak vnitrocírkevně, tak směrem ke službě společnosti, a také může (a měla by!) podpořit pozici teologů ve veřejném diskurzu.²² Naopak mi u Tracyho chybí důraz na službu a sociální etiku, která byla pro Martyho a Niebuha tak důležitá a která představuje mou druhou dimenzi.

Max Stackhouse rovněž přemýšlel o různých adresátech veřejné teologie, ale byl na rozdíl od Tracyho přesvědčen, že církve sehrávají mnohem důležitější roli směrem dovnitř svých struktur než následně ve veřejné diskusi. To mě inspirovalo v přemýšlení o první dimenzi mé definice: pokud budou církve dělat kvalitní veřejnou teologii ve vnitřním významu, pak budou jejich členové a členky lépe vybaveni k vlastnímu rozhodování o politických či společensky relevantních tématech.²³

Podobně jako Tracy a Stackhouse, i Sebastian Kim se zamýšlí nad tím, komu má být veřejná teologie adresována. Volí však trochu jinou koncepci: navazuje na filozofa Jürgena Habermase, který použil často citovanou metaforu o „důležité roli Jeruzaléma pro Atény,“ tedy o roli náboženství pro veřejnou sféru.²⁴ Dle Habermase se veřejná sféra nachází mezi státem a společností; a aby to skutečně byla veřejná sféra, musí být založena na principu univerzálního přístupu a být charakterizována otevřenou debatou. Právě na tyto myšlenky navazuje Kim, když říká, že v moderní společnosti má ve veřejné sféře vystupovat celkem šest klíčových aktérů: stát, trh, média, náboženská společnost, akademie a občanská společnost.²⁵ Všichni tito aktéři mají vstupovat do vzájemných interakcí, a tím vytvářet a znovu-vytvářet veřejný prostor.²⁶

Vstup teologických argumentů do veřejného prostoru již patří do mé třetí dimenze veřejné teologie. K té mě inspiroval především Duncan B. Forrester, který ve své definici veřejné teologie zdůraznil, že teologie má především „přebírat „agendu světa“ nebo její část jako svou vlastní agendu,“ má se pokoušet světu nabízet vlastní a konstruktivní vhledy do aktuálních témat, a tím „pomáhat při budování slušné společnosti, omezoování zla, potlačování násilí, budování národa, smíření ve

²² K akademické dimenzi veřejné teologie dle mého názoru patří i diskuse o tom, zda teologické fakulty patří na veřejné vysoké školy. Tato otázka se opakovaně objevuje ve veřejném diskurzu i v akademických textech; nedávno se jí věnoval evangelický teolog Petr Gallus, viz GALLUS, Petr. Teologie na univerzitě. *SALVE*. Krystal OP, s.r.o, 2024, č. 2. Ze starších textů srov. MACEK, Petr. Jakou teologii? *Teologická reflexe*. 2003, roč. 9, č. 2.; ze zahraničních zdrojů lze uvést například článek lovaňského teologa Terrence Merrigana, který odkazuje zpět až k dílu Johna Henryho Newmana, *The Idea of a University*, sepsanému před více než 150 lety, srov. MERRIGAN, Terrence. *Theology as Public Discourse*. *Melita Theologica*. University of Malta. Faculty of Theology, 1999, roč. 50, č. 2.

²³ STACKHOUSE, Max L. Public Theology and Democracy's Future. *The Review of Faith & International Affairs*. 2009, roč. 7, č. 2, s. 50.

²⁴ JOHNSON, Kristen Deede. *Public Theology*, s. 242.

²⁵ KIM, Sebastian. *Theology in the Public Sphere: Public Theology As a Catalyst for Open Debate*. London: SCM Press, 2011, s. 10–14.

²⁶ KIM, Sebastian a Katie DAY. Introduction. In: KIM, Sebastian a Katie DAY, eds. *Companion to Public Theology*. Leiden: Brill, 2017, s. 12.

veřejném prostoru, a tak dále.“ Co je ale důležité, pokud veřejná teologie vstupuje do veřejné diskuse, má do ní vnést něco vlastního, osobitého a hodnotného, nikoli jen „přidávat blas teologie k tomu, co už říkají všichni.“²⁷ V tomto ideálním modelu by tak veřejná teologie mohla do veřejné diskuse přinést neotřelý a prakticky použitelný pohled na aktuální témata, například nabídnout politikům a širší společnosti praktické rady, jak se vypořádat ze strachem lidí z válečných konfliktů, s dopady světové pandemie, či jak mluvit s lidmi, kteří prožívají krizi své genderové či sexuální identity. Společně s Forresterem však zdůrazňují, že to nemá být jen recyklace věčně opakovaných argumentů „pro a proti“; mají to být nové, teologicky podložené a kvalitně vyargumentované pozice, které mohou veřejnou diskusi obohatit a posunout, spíše než ještě hlouběji polarizovat.

Předpokladem fungující veřejné teologie je, že diskurz o veřejných otázkách nezůstává uzavřený v úzkém kruhu akademických teologů; to by totiž bylo samoučelné.²⁸ Otevřenou však zůstává otázka, kdo a na jakém fóru má teologickou argumentaci nabízet, aby ve veřejném prostoru skutečně sehrála svou historickou roli.

2.2 Komplexní definice veřejné teologie: E. Harold Breitenberg

Jednu z dosud nejkompexnějších definic veřejné teologie nabídl americký akademik a presbyteriánský kazatel E. Harold Breitenberg: **1.** veřejná teologie je nábožensky založený diskurz, který chce být srozumitelný a přesvědčivý jak pro stoupence vlastní náboženské tradice, tak i pro ty, kteří stojí mimo ni; **2.** věnuje se otázkám, které se týkají náboženského společenství, ale také širší společnosti, včetně lidí, kteří patří k jiné či nepatří k žádné víře; **3.** k dosažení těchto cílů se veřejná teologie opírá o zdroje poznání, jazyk, metody argumentace a záruky, které jsou ve své podstatě otevřené všem. Breitenberg nabízí tuto definici veřejné teologie:

„Veřejná teologie je tedy teologicky založený veřejný diskurz o veřejných záležitostech, adresovaný církvi, synagoze, mešitě, chrámu nebo jinému náboženskému tělesu, jakož i širší veřejnosti nebo veřejnostem, argumentovaný způsobem, který lze hodnotit a posuzovat podle veřejně dostupných oprávnění a kritérií. Veřejným teologem je pak ten, kdo – z pohledu určitého náboženství – analyzuje, diskutuje nebo navrhuje řešení problémů, podmínek a otázek, které jsou důležité pro členy jeho náboženské tradice i pro širokou veřejnost, a činí tak způsobem, který může být pochopen a hodnocen a případně být přesvědčivý pro celou společnost.“²⁹

Jak již bylo řečeno výše, definic veřejné teologie je nespočet, každý z autorů nabízí svou vlastní, příp. usiluje o shrnutí a zpřehlednění těch existujících. Breitenbergova definice se mi však jevila jednak srozumitelná a jednak všeobíhající, chtěla jsem ji tedy čtenáři nabídnout společně s vlastním návrhem tří dimenzí, v nichž lze veřejnou teologii vnímat. Poté, co jsem si ji jako reprezentativní sama vybrala, jsem zjistila, že totéž učinil i Sebastian Kim v úvodní kapitole *Průvodce veřejnou teologií (Companion to Public Theology)*³⁰ – utvrdilo mě to tedy v tom, že tuto definici upřednostním před ostatními a vytáhnu ji do popředí. Tím neoznačuji definice ostatních autorů a autorek za nesprávné či nedostatečné – konečně je nabídnu v další kapitole, takže si může každý čtenář či čtenářka vybrat vlastního definičního favorita.

²⁷ FORRESTER, Duncan B. The Scope of Public Theology. *Studies in Christian Ethics*. 2004, roč. 17, č. 2, s. 6.

²⁸ KIM, Sebastian a Katie DAY. *Introduction*, s. 11.

²⁹ BREITENBERG, E. Harold. *To Tell the Truth*, s. 66.

³⁰ KIM, Sebastian a Katie DAY. *Introduction*, s. 4.

2.3 Veřejná teologie a jiné teologické směry

V rámci snahy o definování veřejné teologie považují za důležité tento směr také odlišit od jiných souvisejících teologických proudů.³¹ Druhá polovina 20. století totiž nedala vzniknout pouze veřejné teologii, nýbrž i dalším podobným směrům, především politické teologii a teologii osvobození (včetně černé teologie či feministické teologie). Někteří autoři (např. Hyung-Gi Lee) sice tyto proudy považují za prolínající se, resp. mají za to, že politická teologie, teologie osvobození, feministická teologie či černá teologie jsou „*směry patřící do veřejné teologie*.“³² Převládá však názor, že uvedené směry lze od veřejné teologie odlišit; Max Stackhouse dokonce uvádí, že toto odlišení je důležité a nezbytné.³³

Politická teologie vychází z německého poválečného prostředí, z období 2. poloviny 20. století.³⁴ V tomto období se v Německu řešila otázka odpovědnosti církve za selhání v období nacismu. Politická teologie tak klade důraz na kritiku existujících politických a sociálních systému a na jejich propojení s teologickými tématy, jako je eschatologie (Jürgen Moltmann) nebo odpovědnost (Johann Baptist Metz). Často však bývá silně teologicky zakotvena a na rozdíl od veřejné teologie používá jazyk víry a konfesní argumenty. Politická teologie je více konfrontační a je orientovaná na aktivní změnu sociálních struktur. Klade si otázku, jak může teologie inspirovat odpor vůči nespravedlivým režimům a strukturám. Například u Moltmanna poskytuje eschatologie teologický základ pro křesťanskou kritiku aktuálních sociálních struktur.³⁵ Práce Metze i Moltmanna vycházela z myšlenky, že kazatelé, věřící či teologové nejenže se *mohou vyjadřovat k věcem veřejným, ale ve skutečnosti tak činit musí, neboť politika každého politického řádu potřebuje přímé vedení a proměnu z rukou teologicko-etického hlediska.*³⁶ Právě Moltmann a Metz zdůraznili, že teologie má být kritická, že má zpochybňovat *status quo* a kritizovat státní moc, spíše než pro ni vytvářet teologickou infrastrukturu.³⁷

Jak politická, tak i veřejná teologie se zabývají vztahem náboženství a politiky, resp. tím, zda církev může a mají hrát roli ve věcech veřejných. Veřejná teologie však, na rozdíl od politické teologie, „*nikdy neusilovala o politickou moc ani nevyžývala k radikálním změnám s utopickou vizí; radovala se ze skromných zlepšení, protože znala bloubkou hříchu. Byla a je spíše reformním než konzervativním či revolučním hnutím.*“³⁸ Linell E. Cady zdůrazňuje, že metody argumentace a cílové publikum veřejné a politické teologie jsou odlišné.³⁹ E. Harold Breitenberg pro rozlišení těchto

³¹ Pro odlišení pojmu veřejné teologie i od dalších pojmů (např. občanské náboženství, veřejné náboženství, veřejná filozofie, sociální etika či veřejní intelektuálové) viz BREITENBERG, E. Harold. *To Tell the Truth*, s. 57–62.

³² LEE, Seung-Goo. The Promises and Dangers of Public Theology. *Unio Cum Christo*. 2020, roč. 6, č. 2, s. 137. DOI: <https://doi.org/10.35285/ucc6.2.2020.art7>

³³ STACKHOUSE, Max. Civil Religion, Political Theology and Public Theology: What's the Difference? *Political Theology*. 2004, roč. 5, č. 3, s. 276.

³⁴ Někteří autoři kladou počátku politické teologie do mnohem hlubší historie; srov. *Ibid.*, s. 281–282.

³⁵ JOHNSON, Kristen Deede. *Public Theology*, s. 247.

³⁶ STACKHOUSE, Max. *Civil Religion, Political Theology and Public Theology*, s. 282.

³⁷ KIM, Sebastian a Katie DAY. *Introduction*, s. 8.

³⁸ STACKHOUSE, Max. *Civil Religion, Political Theology and Public Theology*, s. 284. Viz také BEDFORD-STROHM, Heinrich. Public Theology and Political Ethics. *International Journal of Public Theology*. Brill Academic Publishers, 2012, roč. 6, č. 3, s. 291.

³⁹ CADY, Linell E. *Religion, Theology, and American Public Life*. Albany: State University of New York Press, 1993, s. 25–26. Viz také JOHNSON, Kristen Deede. *Public Theology*, s. 247–248.

dvou pojmů poukazuje na to, že veřejná teologie se tolik nezabývá samotnou politikou a politickými institucemi, resp. vztahem státu a církve.⁴⁰

Teologie osvobození má svůj původ v 60. letech 20. století v Latinské Americe; za jejího zakladatele se považuje Gustavo Gutierrez.⁴¹ Teologie osvobození se soustředí na boj proti nespravedlnosti, zejména v kontextu chudoby a útlaku. Co se týče její metody, je orientována zezdola, tedy vychází ze životní zkušenosti utlačovaných komunit. Používá biblické příběhy a symboly, které čtenářům přibližují aktuální problémy (např. exodus jako symbol osvobození od útlaku). Na rozdíl od veřejné teologie má explicitní politický a emancipační rozměr. Její klíčovou otázkou je to, jak může teologie pomoci marginalizovaným skupinám bojovat za spravedlnost.⁴² Veřejná teologie se však neomezuje pouze na téma osvobození marginalizovaných skupin. Její záběr je mnohem širší, za co někdy bývá také kritizována.

Černá teologie jako jeden ze směrů teologie osvobození se vyčlenila v USA v roce 1970, kdy své dílo publikoval James Cone. Vedle klasických témat teologie osvobození se černá teologie zaměřuje na otroctví, apartheid, rasovou diskriminaci a boj za občanská práva. Černá teologie se zaměřuje na specifickou historickou zkušenost afroamerických komunit, je často silně prorocká a kritická vůči systémovému rasismu a je pro ni typické, že čerpá inspiraci z biblických postav, které bojují za svobodu (např. Mojžíš či proroci).

Zajímavý pohled na vztah veřejné teologie k jiným proudům teologie nabídl německý luteránský biskup Heinrich Bedford-Strohm, podle něhož je veřejná teologie jednoznačně v příbuzenském vztahu k politické teologii i teologii osvobození „*neboť se stejně jako tyto dva směry snaží vydávat svědectví o osvobozující moci evangelia v oblasti veřejné politiky. [...] Ve zkratce, veřejná teologie je teologie osvobození pro demokratickou společnost.*“⁴³ Toto tvrzení vychází z kontextu, že teologie osvobození se často probouzí v autoritářských či totalitních režimech, v demokratické společnosti ji spíš nenacházíme. I demokratická společnost však potřebuje kvalitní diskusi o společenských otázkách – a tu má iniciovat a podporovat právě veřejná teologie.

Závěrem lze tedy konstatovat, že jak politická teologie, tak i teologie osvobození mají s veřejnou teologií podobné zájmy, ale používají odlišnou metodologii: pro veřejné teology je klíčová srozumitelnost jejich vstupu do veřejné diskuse, aby jejich myšlenky zůstaly veřejně přístupné nejen členům církví, nýbrž také širší veřejnosti.

2.4 Tři typy zdrojů a čtyři úkoly veřejné teologie

Různá díla, která byla o veřejné teologii napsána, a různé perspektivy, z nichž se lze na toto téma dívat, kategorizoval výše již zmiňovaný E. Harold Breitenberg do tří přístupů: **1.** historického, **2.** metodologického a **3.** konstruktivního.

Prvním typem literatury o veřejné teologii jsou historické a deskriptivní texty, které označují různé osobnosti (např. teology, církevní představitele či veřejné osobnosti) za veřejné teology a teoložky. Dělalí tak ale bez bližšího vysvětlení, resp. bez konkrétní definice veřejné teologie. Na seznam veřejných teologů se tak v různých dílech dostali „*nejen osobnosti jako Jonathan Edwards, Abraham Kuyper, Walter Rauschenbusch, Reinhold Niebuhr, John Courtney Murray či Martin*

⁴⁰ BREITENBERG, E. Harold. *To Tell the Truth*, s. 59.

⁴¹ GUTIERREZ, Gustavo. *A Theology of Liberation: History, Politics, and Salvation*. New York: Orbis Books, 1973.

⁴² KIM, Sebastian a Katie DAY. *Introduction*, s. 6.

⁴³ BEDFORD-STROHM, Heinrich. *Public Theology and Political Ethics*, s. 290–291.

*Luther King Jr., ale také sv. Augustin, Tomáš Akvinský, Immanuel Kant, Abraham Lincoln, Dorothy Day, Karl Barth, John Howard Yoder, John Milbank či Jerry Falwell.*⁴⁴ Tímto výčtem Breitenberg v podstatě kritizuje především neujasněnost pojmu veřejné teologie a ukazuje, že při různých definicích mohou být za veřejné teology označeny různé osobnosti. Sebastian Kim dodává, že u osobností jako je Dietrich Bonhoeffer, Martin Luther King Jr., Desmond Tutu, Beyers Naude, Dorothy Day či Reinhold Niebuhr „nelze oddělit jejich teologii od jejich sociálního zapojení, jejich aktivismus od jejich teologických textů. Tato neoddelitelná dynamika akce a reflexe je vzájemně se posilující, symbiotická.“⁴⁵ Právě z tohoto důvodu jsem se ve vlastním dělení rozhodla ponechat i druhou dimenzi aktivního zapojení církví do sociálních potřeb společnosti.

Druhý typ literatury o veřejné teologii nabízí metodologii, tedy diskusi o tom, co veřejná teologie je a jak by se měla dělat. V této kategorii jmenuje Breitenberg tři autory: Davida Tracyho, Ronalda Thiemanna a Roberta Benneho; nepochybně by tam však mohli figurovat i další autoři a autorky, třeba Sebastian Kim do této kategorie přidává ještě Jürgena Molmanna (ačkoli ten je spíše představitelem politické teologie), Maxe Stackhouse či Linell Cady.⁴⁶

Třetím typem literatury o veřejné teologii je konstruktivní veřejná teologie, která poskytuje teologické interpretace a návody pro konkrétní otázky veřejného života.⁴⁷ Tento třetí typ literatury se věnuje konkrétním otázkám, které jsou důležité pro církev i pro širší společnost, jako například spravedlnost, politické otázky či ekologii. Produkují ho právě výše zmiňovaní veřejní teologové a teoložky, ať už se tímto pojmem sami označují, či nikoli.⁴⁸

O kategorizaci autorů v oblasti veřejné teologie se pokusil také americký akademik Benjamin Valentin. Konstatoval, že se veřejní teologové věnují třem samostatným projektům. Zaprvé, pojmenování role a povahy instituce církve ve veřejném prostoru (Marty); zadruhé, objasňování veřejné povahy teologie a teologického diskurzu (Tracy); a zatřetí, hledání způsobu teologického vyjadřování, který by porozuměl problémům národa, přičemž by překračoval hranice mezi náboženstvími i mezi náboženským a světským prostorem a zdůrazňoval by důležitost našeho společného života (Cady).⁴⁹

Sám Valentin přitom navazuje na třetí projekt veřejné teologie, přičemž se zaměřuje především na latinskoamerické prostředí a upozorňuje na důležitost témat jako je rasismus, korporátní kapitalismus či identitární politika (*identity politics*). Valentin formuluje čtyři úkoly veřejné teologie: **1.** zohlednit a uvědomit si širší národní sociopolitické okolnosti; **2.** pěstovat smysl pro společný život a zájem o společnost jako celek; **3.** nabídnout zastřešující emancipační projekt, který vysvětluje procesy způsobující sociální nespravedlnost a motivuje občany k veřejnému jednání v zájmu spravedlnosti; a **4.** upoutat pozornost širokého publika a umožnit navázání spojení napříč náboženskými, rasovými, kulturními, třídními a genderovými hranicemi.⁵⁰

⁴⁴ BREITENBERG, E. Harold. *To Tell the Truth*, s. 63.

⁴⁵ KIM, Sebastian a Katie DAY. *Introduction*, s. 5.

⁴⁶ Ibid., s. 4.

⁴⁷ BREITENBERG, E. Harold. *To Tell the Truth*, s. 64.

⁴⁸ Ibid., s. 65.

⁴⁹ VALENTIN, Benjamin. *Mapping Public Theology*, s. 85. Srov. též JOHNSON, Kristen Deede. *Public Theology*, s. 238.

⁵⁰ VALENTIN, Benjamin. *Mapping Public Theology*, s. 87. Srov. též JOHNSON, Kristen Deede. *Public Theology*, s. 239.

2.5 Dílčí závěr: základní výbava pro pochopení myšlenek velikánů

Již první přiblížení k tématu ukázalo, že veřejná teologie je složitý a těžko definovatelný pojem. Právě proto jsem se pokusila o jeho zjednodušení a nabídla jsem čtenáři tři dimenze, v nichž může o veřejné teologii přemýšlet. Zároveň mi přišlo důležité hned zpočátku vymezit veřejnou teologii vůči jiným podobným směrům, jako je politická teologie nebo teologie osvobození. Zatímco tyto proudy mají často konfrontační charakter, veřejná teologie by měla být spíše reformní, neboť mnohem více usiluje o srozumitelnost a dialog.

Zajisté netvrdím, že je má definice lepší, než definice ostatních; mně samotné však pomohla utřídit si myšlenky různých autorů a autorek – jak těch, jejichž jména již v této kapitole zazněla, tak i těch, kteří a které budou představeni v kapitole následující. Mým hlavním cílem v této kapitole bylo, aby měl čtenář alespoň základní představu o obsahu a úkolech veřejné teologie, než se pustí do čtení a úvah o hlavních myšlenkách klíčových představitelů tohoto směru. Budu doufat, že se mi tento cíl podařilo naplnit.

3. Veřejná teologie očima klíčových představitelů

Veřejná teologie jako obor systematické teologie si získala své místo v akademickém i veřejném diskurzu zejména díky práci několika klíčových myslitelů, kteří se zabývali otázkami propojení víry, společnosti a sekulárního světa.

Tato kapitola představuje sedm klíčových osobností, jejichž přístup k veřejné teologii byl zásadní. Výčet těchto osobností otvírá Robert Bellah, který – striktně vzato – ještě veřejným teologem nebyl, avšak jeho koncept občanského náboženství veřejnou teologii významně ovlivnil. Navázal na něj Martin E. Marty, který pojem veřejné teologie použil poprvé, a také David Tracy, který zdůraznil dialog mezi teologií a třemi „veřejnostmi“. Dalším klíčovým představitelem byl Duncan B. Forrester, jenž poukazuje ekumenický rozměr a praktickou angažovanost veřejné teologie. Max Stackhouse přispěl svou vizí teologie jako klíčového nástroje pro pochopení globalizace a pro podporu etického rámce moderní společnosti. Linell E. Cady upozornila na proměnu vztahu mezi náboženskou a sekulární dimenzí v post-sekulárním světě a zdůraznila potřebu překonávat tradiční dichotomie, zatímco Elaine L. Graham v podobném duchu akcentovala nutnost, aby veřejní teologové byli „bilingvní“, tedy schopní mluvit jazykem náboženských tradic i jazykem srozumitelným pro širší veřejnost.

Co se týče metodologie výběru těchto „klíčových představitelů“ veřejné teologie, tento seznam se v průběhu psaní práce různě měnil, jména jsem na něj průběžně přidávala i odebírala; autorů věnujících se veřejné teologii je totiž mnohem více, než kolik jich nakonec v kapitole našlo své místo. V pochybnostech jsem se řídila také tím, která jména se opakovala i v přehledových či encyklopedických textech o veřejné teologii. Nakonec jsem vybrala ty autory a autorky, kteří mě jednak oslovili vlastními texty, a jednak byli (ideálně opakovaně) za představitele a představitelky veřejné teologie označováni i jinými autory. Ačkoliv tedy veřejná teologie jistě zahrnuje širší spektrum autorů a přístupů, tyto myslitelé a myslitelky představují pilíře, na nichž lze současné pojetí tohoto oboru přesvědčivě postavit.

3.1 Robert Bellah (1927-2013): občanské náboženství

Jak jsem uvedla již v úvodu této kapitoly, Robert Bellah, významný americký sociolog a religionista, byl spíše předchůdcem než představitelem veřejné teologie. Přesto si však mezi klíčovými mysliteli zaslouží vlastní stat', neboť položil důležité základy, na nichž pak stavěli další. Na jeho myšlenky navazoval především Martin E. Marty, první reprezentant veřejné teologie.

Bellah nemluví o veřejné teologii, nýbrž pracuje s pojmem *občanského náboženství*. Byl sociologem a religionistou, zajímala ho náboženská dimenze americké občanské společnosti. Pojem *občanského náboženství* představil v článku *Občanské náboženství v Americe* (1967).⁵¹ O vztahu náboženství a politiky se Bellah vyjádřil v tom smyslu, že Spojené státy americké propůjčují svým občanským tradicím posvátný význam. Ostře odmítal názor, že by americká společnost byla sekulární, neboť právě v náboženství, resp. v posvátnu, spatřoval zdroj legitimacy veřejných institucí a hodnot státu.⁵² Zároveň však odmítal i tezi, že by Spojené státy byly křesťanským

⁵¹ BELLAH, Robert N. Civil Religion in America. *Daedalus* [online]. 1967 [cit. 06.12.2024]. Dostupné z: <https://www.amacad.org/publication/daedalus/civil-religion-america-1967>

⁵² ROSE, Matthew. *The Civil Theology of Robert Bellah: A Socialist Who Insisted That Democracy Needs Religion* [online]. 2023 [cit. 06.12.2024]. Dostupné z: <https://www.commonwealmagazine.org/civil-theology-robert-bellah>

národem; jsou totiž národem pluralistickým, jehož *občanské náboženství* právě umožňuje lidem s různým náboženským zázemím sjednotit se v úsilí o společné cíle.⁵³

Bellah ve svém textu o *občanském náboženství* vycházel jak z práce J. J. Rousseaua o společenské smlouvě, tak i z díla francouzského sociologa Emila Durkheima,⁵⁴ jenž měl za to, že všechny společnosti definují svou identitu prostřednictvím náboženských symbolů.⁵⁵ I Spojené státy mají dle Bellaha v jádru své identity různá přesvědčení, symboly či rituály (*beliefs, symbols, and rituals*),⁵⁶ které jsou ve své podstatě posvátné a které tak tvoří základ amerického *občanského náboženství*. Příkladem takových symbolů či rituálů může být zpěv státní hymny či slavení státních svátků.⁵⁷ Je zajímavé si uvědomit, že Bellah psal v kontextu, v němž autoři jako Harvey Cox či John Rawls nabízeli přesně opačnou perspektivu spočívající v sekularismu a odmítající roli náboženství ve veřejném prostoru.⁵⁸

Bellah však ve svém původním textu nepoužívá termín *veřejná teologie*, ačkoli se k němu velmi přibližuje.⁵⁹ Když analyzuje inaugurační proslov prezidenta J. F. Kennedyho, v němž se několikrát objevuje slovo *Bůh*, ptá se Bellah po důvodu a významu této reference. Prezident Kennedy byl sice praktikujícím katolíkem, ale jeho odkazování na Boha nevztahoval Bellah ke „katolickému Bohu“, v něhož J. F. Kennedy věřil. Tento Bůh totiž patřil „do [prezidentova] *soukromého náboženského přesvědčení a jeho vztahu ke vlastní církvi; nejedná se o záležitosti, které by se přímo týkaly výkonu jeho veřejné funkce.*“⁶⁰ Oddělení prezidentova soukromého náboženského vyznání od jeho veřejných politických projevů je přitom dle Bellaha důležité proto, aby byla naplněna náboženská svoboda ostatních Američanů, kteří mohou věřit v jiného Boha či patřit do jiné církve. Bellah v této části konstatuje, že stojí za to věnovat pozornost tématům, „*kteřé nastolují otázku, jaký je vztah občanského náboženství ke politické společnosti.*“⁶¹ Když se totiž ponoří do hlubší americké historie, tak dojde k závěru, že žádný z amerických prezidentů ve svém inauguračním projevu nezmněl Krista, všichni však zmínili Boha; Boha, který spojuje, nikoli rozdělují.⁶²

Lze tedy shrnout, že Bellah odmítal sekularismus jako přímé oddělení náboženství od veřejného prostoru. Náboženství (nevázané na žádnou konkrétní církev) však považoval za klíčový prvek pro legitimitu a stabilitu společenských hodnot, za sjednocující sílu. Z pozdější kritiky Bellaha lze zmínit třeba Linell E. Cady, které ještě bude věnována pozornost níže, a která upozornila na to, že i přes Bellahovy dobré úmysly byl jeho model *občanského náboženství* příliš jednoduše zneužit pro „*sakralizaci státu a společnosti, spíše než pro jejich kritiku a transformaci.*“⁶³

⁵³ Ibid. Viz také BREITENBERG, E. Harold. *To Tell the Truth*, s. 56.

⁵⁴ BELLAH, Robert N. *Civil Religion in America*, s. 40.

⁵⁵ ROSE, Matthew. *The Civil Theology of Robert Bellah: A Socialist Who Insisted That Democracy Needs Religion*.

⁵⁶ BELLAH, Robert N. *Civil Religion in America*, s. 42.

⁵⁷ JOHNSON, Kristen Deede. *Public Theology*, s. 232.

⁵⁸ ROSE, Matthew. *The Civil Theology of Robert Bellah: A Socialist Who Insisted That Democracy Needs Religion*.

⁵⁹ Poté, co Marty v roce 1974 zavedl nový pojem veřejné teologie, přihlásil se k němu v pozdějších textech i Bellah. Srov. BREITENBERG, E. Harold. *To Tell the Truth*, s. 57.

⁶⁰ BELLAH, Robert N. *Civil Religion in America*, s. 42.

⁶¹ Ibid.

⁶² Ibid., s. 45.

⁶³ CADY, Linell E. Public Theology and the Postsecular Turn. *International Journal of Public Theology*. Brill Academic Publishers, 2014, roč. 8, č. 3, s. 294.

3.2 Martin E. Marty (nar. 1928): fanoušek R. Niebuhra

Pojem „veřejná teologie“ poprvé použil protestantský teolog a významný americký historik náboženství Martin E. Marty, který působil jako profesor na teologické fakultě Chicagské univerzity (*University of Chicago Divinity School*), kde více než tři desetiletí vyučoval dějiny moderního křesťanství. Je zakladatelem a byl dlouholetým ředitelem Martin Marty Center for the Public Understanding of Religion, institutu zaměřeného na podporu dialogu mezi náboženstvím a společností.⁶⁴

Marty navázal na práci Roberta Bellaha o *občanském náboženství*. Dle Martyho existují dva typy občanského náboženství; veřejná teologie představuje jeden z nich.⁶⁵ Marty zavedl pojem veřejné teologie především proto, že považoval za nedostatečné mluvit pouze o *veřejném náboženství* či *občanském náboženství*; považoval tyto pojmy za příliš obecné na to, aby vystihly vliv náboženství a církvi na společnost a na politiku.⁶⁶

Marty sice pojem veřejné teologie poprvé použil, ale nenabídl jeho definici; tu nabídli až pozdější autoři, jako třeba David Hollenbach, David Tracy, Max Stackhouse, Ronald F. Thiemann, či Linnell E. Cady.⁶⁷ Marty přispěl k začátkům veřejné teologie především tím, že vyzvedl přínos Reinholda Niebuhra a nazval ho prvním veřejným teologem. Jak už bylo uvedeno výše, Niebuhr v očích Martyho ztělesňoval ideál teologa, který vstupuje do veřejného prostoru, reflektuje společenské a politické otázky a ovlivňuje jejich směřování.

Ze všeho nejvíc Marty zdůrazňuje Niebuhrovo rozlišování mezi „abstraktními“ vs. „konkrétními“ tématy v rámci náboženských společenství. To, co je abstraktní, je zbabělé. Niebuhr na sobě pozoroval, jak těžké pro něj bylo „*nasbírat odvahu, aby se člověk mohl vypořádat s konkrétními věcmi.*“⁶⁸ Sám ve svých pamětech napsal tato slova:

„*Jedním z neplodnějších zdrojů sebeklamy ve službě je hlásání velkých ideálů a zásad bez jakéhokoli náznaku jejich vztahu ke kontroverzním otázkám současnosti. Sám jsem se příliš často vyhýbal konkrétnímu uplatňování obecných zásad ve sporných situacích, než abych mohl popřít, co se skutečně odehrává v myslí kazatele, když to dělá.*“⁶⁹

Marty však konstatuje, že pozdější Niebuhrova kariéra ho činila čím dále tím méně zranitelným vůči podobným obviněním, tedy že by se snad vyhýbal oněm *kontroverzním otázkám současnosti*. Niebuhr totiž postupoval od praxe přes etiku k teologii, v tomto pořadí důležitosti.⁷⁰

⁶⁴ Martin E. Marty. In: *The University of Chicago Divinity School* [online] [cit. 15.12.2024]. Dostupné z: <https://divinity.uchicago.edu/directory/martin-e-marty>

⁶⁵ MARTY, Martin E. Two Kinds of Two Kinds of Civil Religion. In: RICHEY, Russell E. a Donald G. JONES, eds. *American Civil Religion*. New York: Harper & Row, 1974, s. 139–157. Viz také JOHNSON, Kristen Deede. *Public Theology*, s. 232.

⁶⁶ LEE, Hak Joon. Public Theology. In: HOVEY, Craig a Elizabeth PHILLIPS, eds. *The Cambridge Companion to Christian Political Theology*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015, s. 45. Viz také terminologické rozlišení mezi občanským náboženstvím a veřejnou teologií v textu E. Breitenberga: BREITENBERG, E. Harold. *To Tell the Truth*, s. 56 a násl. Breitenberg mimo jiné Martyho kritizoval za to, že se sice pokusil odlišit veřejnou teologii od občanského náboženství, ale ne zcela se mu to povedlo – viz *ibid.*, s. 57–58.

⁶⁷ JOHNSON, Kristen Deede. *Public Theology*, s. 233.

⁶⁸ MARTY, Martin E. *Reinhold Niebuhr*, s. 338.

⁶⁹ REINHOLD NIEBUHR. *Leaves From The Notebook Of A Tamed Cynic*, s. 218–219.

⁷⁰ MARTY, Martin E. *Reinhold Niebuhr*, s. 339.

Niebuhr „přemístil teologii“ (Marty mluví o „*relocation of theology*“),⁷¹ neboť interpretoval americké zkušenosti skrze etický a sociální rámec reality. Jeho teologie byla úzce spojena s každodenním životem a problémy společnosti, a tím se odlišovala od abstraktních a čistě dogmatických přístupů. Niebuhr nebyl teologem-teoretikem (Marty ho dokonce označuje za „*teologa bez teologie*“), měl však silný empirický smysl a schopnost vybírat teologická témata podle aktuální lidské situace. Jeho novinářský talent v kombinaci s jeho kontakty na osoby veřejně činné z něj udělali právě toho teologa „*mimo slonovinovou věž teologie*“,“ kterého si Marty tolik vážil.⁷²

Martin E. Marty sice ve svých textech nenabídl definici veřejné teologie, přesto je ale právem považován za klíčového představitele tohoto směru, neboť nejenže sám vytvořil tento pojem, ale zároveň se zasloužil o jeho ukotvení v akademickém i veřejném diskurzu. Jeho úcta k Reinholdu Niebuhrovi jako „prvnímu veřejnému teologovi“ ilustruje Martyho vizi veřejné teologie jako disciplíny, která odmítá abstraktní úniky a klade důraz na konkrétní společenské, etické a politické otázky. Marty tak položil základy pro budoucí generace teologů, aby pokračovaly v jeho odkazu – v hledání pravdy v napětí mezi vírou a veřejným životem.

3.3 David Tracy (nar. 1939): tři veřejnosti a jejich propojení

David Tracy působí jako profesor teologie a filozofie náboženství na Chicagské univerzitě. Na téže univerzitě bylo založeno „Martin Marty Center“, které se na svém webu definuje jako „*most mezi studiem náboženství a širší veřejností*.“⁷³

David Tracy považuje teologii za věc ze své podstaty veřejnou; tedy že teologie je totéž co veřejný diskurz.⁷⁴ Mluvit o Bohu znamená mluvit veřejně, „*a proto musí být teologie veřejným diskursem s veřejnými kritérii*.“⁷⁵ Tento teologický diskurs přitom dle Tracyho míří na tři typy veřejnosti (*three publics*) jakožto tři samostatná publika: akademickou veřejnost, církevní veřejnost a občanskou veřejnost.⁷⁶ Teologové by měli být schopni působit vůči všem těmto adresátům; mají za úkol oslovit každou ze tří veřejností a zvolit k tomu vhodnou metodu. Každá ze tří veřejností přitom klade na teologii různé požadavky;⁷⁷ zkušenost přitom ukazuje, že je velmi náročné být „*teologicky trilingvní*.“⁷⁸

Rozlišení tří typů veřejnosti představil Tracy v knize s názvem *The Analogical Imagination*, (1981); již předtím ale popsal metodologii veřejné teologie v monografii *Blessed Rage for Order*, (1975). Jeho třetí větší monografie s názvem *Plurality and Ambiguity* (1987) se věnovala kritice postmodernity.⁷⁹

Akademická veřejnost zahrnuje akademické prostředí, kde se teologie především snaží o dialog s jinými disciplínami, jako je filozofie, sociologie či přírodní vědy. Cílem je rozvíjet

⁷¹ Ibid., s. 338–347.

⁷² Ibid., s. 342–343.

⁷³ About Us. In: *Martin Marty Center* [online] [cit. 13.12.2024]. Dostupné z: <https://martycenter.org/pages/about-us>

⁷⁴ TRACY, David. *The Analogical Imagination: Christian Theology and the Culture of Pluralism*. New York: Crossroad Publishing, 1998, s. 3.

⁷⁵ JOHNSON, Kristen Deede. *Public Theology*, s. 237.

⁷⁶ TRACY, David. *The Analogical Imagination*, s. 3 a násl.

⁷⁷ JOHNSON, Kristen Deede. *Public Theology*, s. 237. MERRIGAN, Terrence. *Theology as Public Discourse*, s. 7.

⁷⁸ MERRIGAN, Terrence. *Theology as Public Discourse*, s. 13.

⁷⁹ ŠIRKA, Zdenko Š. Hermeneutika Davida Tracyho: via media mezi Gadamerem a Ricoeurem. *Studia theologica*. 2019, roč. 21, č. 2, s. 155–156. DOI: 10.5507/sth.2018.043

teologii jako racionální a kritický obor. Oblast teologie, která míří především na akademickou veřejnost, je fundamentální teologie, která se zaměřuje na existenciální otázky, jako například smysl lidské existence či hranice lidského poznání.⁸⁰ Církevní veřejnost zahrnuje vnitřní dialog uvnitř církví a mezi různými církevními tradicemi. Tato sféra reflektuje vnitřní život náboženských komunit a vyžaduje od teologie věroučnou věrnost. Dialog teologie s církevní veřejností dává vzniknout systematické teologii, která se zaměřuje především na reinterpretaci daného náboženství pro aktuální generaci věřících.⁸¹ Nakonec občanská veřejnost zahrnuje širší společenský a kulturní kontext, v němž náboženství existuje, a vyžaduje od teologie především srozumitelnost a přístupnost. Zde teologie reaguje mimo jiné na otázky etiky, spravedlnosti, lidských práv či veřejného dobra. Směrem k občanské veřejnosti se profiluje praktická teologie, která náboženskou víru proměňuje v konkrétní společenské aktivity, typicky pomáhající znevýhodněným a slabším jednotlivcům.⁸²

Ve své pozdější tvorbě Tracy navazuje na myšlenku tří veřejností (*three publics*) a zdůrazňuje, že všem těmto veřejnostem je společný jejich veřejný charakter (*publicness*). Tento veřejný charakter lze rovněž dále rozdělit na tři typy (*three kinds of publicness*), tedy tři možnosti, jak může něco být veřejné: **1.** dialektický nebo argumentační rozum; **2.** dialogický nebo hermeneutický rozum; **3.** meditativní rozum jako konečný výraz naší touhy po poznání.⁸³ Tracy ve své pozdější tvorbě neopouští svou původní myšlenku tří veřejností; jen ji rozšiřuje o novou perspektivu, neboť nové tři kategorie reflektují různé způsoby, jak teologie může a má působit ve veřejné sféře, resp. jak se teologie a veřejnost vzájemně ovlivňují.

První typ veřejného charakteru teologie zdůrazňuje její dialektickou, resp. argumentační rovinu. V tomto smyslu musí teologie pracovat metodou racionálního tázání (*rational enquiry*). Jakékoli tázání vyžaduje, aby tázající nabízel/a argumenty pro svá tvrzení. Tím, že tázající nabízí argumenty, činí svá tvrzení sdílenými, resp. sdílení schopnými; a tím je činí veřejnými. Zároveň tím prokazuje ochotu zúčastnit se diskuse, vyměňovat si argumenty s jinými. Rozumnost dále vyžaduje několik formálních kritérií, například aby argumentace byla logická, aby si vnitřně neprotiřečila, či aby byla konzistentní a koherentní.⁸⁴

Druhý typ veřejného charakteru teologie se vztahuje k pojmům dialog a hermeneutika. Zde Tracy nabízí zajímavé zamyšlení nad vztahem mezi argumentem a dialogem: zatímco argument je úzce racionální a plynou z něj některá formální kritéria pro mezilidskou komunikaci, dialog představuje širší proces, neboť zahrnuje nejen racionální argumentaci, nýbrž také kulturní a hermeneutickou dimenzi porozumění mezi účastníky dialogu. Jednodušeji řečeno, zatímco argument staví na logice, důkazech a přísných pravidlech racionální komunikace, dialog jde dál – zahrnuje naslouchání, interpretaci a hlubší porozumění, které bere v úvahu kontext, zkušenosti a rovnost všech účastníků v diskusi. V této části Tracy kritizuje Habermase (v jeho definici komunikace) a hlásí se ke Gadamerovi (v jeho definici hermeneutiky).⁸⁵ Zajímavé je Tracyho

⁸⁰ TRACY, David. *The Analogical Imagination*, s. 57. Viz také MERRIGAN, Terrence. *Theology as Public Discourse*, s. 6.

⁸¹ TRACY, David. *The Analogical Imagination*, s. 68.; MERRIGAN, Terrence. *Theology as Public Discourse*, s. 6–7.

⁸² TRACY, David. *The Analogical Imagination*, s. 71.; MERRIGAN, Terrence. *Theology as Public Discourse*, s. 7.

⁸³ TRACY, David. *Three Kinds of Publicness in Public Theology*. *International Journal of Public Theology*. Brill Academic Publishers, 2014, roč. 8, č. 3, s. 330.

⁸⁴ *Ibid.*, s. 331.

⁸⁵ Viz také ŠIRKA, Zdenko Š. *The Hermeneutics of David Tracy*. Širka na s. 154 uvádí: „Pozornému čtenáři a znalci Gadamerových textů se jistě nejednou stane, že si při čtení Tracyho občas nebude jistý, jestli stále čte Tracyho, nebo už Gadamera.“

tvrzení, že „*Gadamer se má k Habermasovi jako Platón k Aristotelovi. Jinými slovy, veřejná sféra musí být nejprve sférou civilizovaného dialogu a teprve poté sférou argumentace.*“⁸⁶

Dialog však lze dle Tracyho vést nejen s člověkem, nýbrž také s textem, událostmi, symboly či dalšími kulturními fenomény. Právě různé klasické texty, ať už jsou to biblické knihy či stará filozofická díla, mají společné to, že odolávají definitivním interpretacím, které by se v čase neměnily. Naopak, klasická díla „*překypují významem*“ a zůstávají otevřená dialogu s různými aktéry v různých érách a v různých kontextech.⁸⁷ A právě tím jsou tato díla veřejná. Proto by náboženští myslitelé neměli zůstat pouze u racionálních argumentů, nýbrž měli by pracovat rovněž s klasickými a biblickými zdroji. Řečeno jinak, přesah náboženství do veřejné sféry může proběhnout buď skrze argumentaci, nebo skrze dialog s „*velkými klasiky*“, k nimž Tracy řadí texty, události, osobnosti, rituály či symboly. Bez schopnosti vést tento dialog by totiž bylo náboženství privatizováno (bez nároku na veřejnou pravdivost), umění by bylo marginalizováno (bez ambice odhalit pravdivost našeho světa), věda a rozum by se staly zcela technickými. Tomu všemu lze předejít pouze přes dialog s klasickými texty.⁸⁸

Konečně, třetí typ veřejného charakteru teologie souvisí s touhou člověka po dobru (*desire for the good*), která je rovněž zdrojem touhy po vědění (*desire to know*). Tracy odkazuje na Kanta a připouští, že rozum není nekonečný; za sférou rozumu pokračuje sféra, kterou Heidegger nazývá meditativní, antičtí myslitelé by ji označili za kontemplativní a někteří náboženští myslitelé by ji dokonce nazvali mystickou (Řehoř z Nyssy, Jan z Kříže, Edith Stein).⁸⁹ Podobně jako Aristoteles staví kontemplativní život na nejvyšší úroveň, i Tracy dochází k závěru, že „*kontemplativní život a eticko-politický život by měly existovat společně, jak v lidech, tak ve společnostech.*“⁹⁰ V tomto kontextu Tracy zmiňuje Gustava Gutierrezze, zakladatele teologie osvobození, neboť právě tato třetí dimenze veřejného charakteru teologie touží po dobru ve formě spravedlnosti a lásky, a to především ve prospěch marginalizovaných částí společnosti, tedy ve prospěch vdov, sirotků či cizinců. Z textu je zjevné, že Tracy považuje meditativní (kontemplativní) rovinu nejen za duchovní, nýbrž za univerzální rozměr lidské existence. Tracyho argument ve finále zní, že „*prorocko-etická biblická tradice nakonec pohání veškerou teologickou moudrost od dialektiky přes dialogické až po meditativní myšlení.*“⁹¹

David Tracy představuje klíčovou postavu systematické teologie, která veřejnou teologii pevně zakotvila ve třech veřejnostech – akademické, církevní a občanské. Jeho práce zdůrazňuje, že teologie není uzavřeným systémem, ale otevřeným dialogem, jenž se týká celé společnosti. Tři typy „*veřejnosti*“ (*publicness*) ve smyslu veřejného charakteru teologie, které Tracy rozpracoval ve své pozdější tvorbě, představují různé způsoby, jak teologie může působit: jako dialektická reflexe, dialogické porozumění a meditativní kontemplace. Tyto dimenze nejsou samostatné, neboť se vzájemně doplňují – od racionální argumentace přes hlubší hermeneutický dialog až po spirituální a kontemplativní hledání smyslu. Tracyho přínos spočívá především v propojení těchto rovin s širším teologickým rámcem, který bere vážně nejen náboženský, ale i kulturní a společenský kontext. Jeho důraz na dialog s texty, tradicemi a kulturami přináší

⁸⁶ TRACY, David. *Three Kinds of Publicness in Public Theology*, s. 331–332.

⁸⁷ Ibid., s. 332.

⁸⁸ Ibid., s. 332–333.

⁸⁹ Ibid., s. 333–334.

⁹⁰ Ibid., s. 334.

⁹¹ Ibid.

důležitý most mezi vírou a světem, a činí z teologie veřejný diskurz, který je schopen reagovat na výzvy současnosti.

3.4 Duncan B. Forrester (1933-2016): ekumenická veřejná teologie

Skotský teolog Duncan B. Forrester byl již zmiňován výše, jednak jako zakladatel prvního akademického působiště zaměřeného na veřejnou teologii v roce 1984 na Edinburské univerzitě, a také jako autor myšlenky, že pokud teologové vstupují do veřejné diskuse, mají do ní vnést něco osobitého a hodnotného, nikoli jen „přidávat blas teologie k tomu, co už říkají všichni.“⁹²

Ve svém klíčovém textu věnovaném veřejné teologii přináší Forrester netradiční pohled na to, kdo všechno patří k předchůdcům veřejné teologie. Její počátky totiž vidí už v roce 1910, kdy se v Edinburghu sešla Světová misijní konference (*World Missionary Conference*) a představila novou vizi toho, co vlastně znamená „být církví“. V důsledku těchto diskusí se začalo rozvíjet ekumenické hnutí a různé církve se postupně dávaly méně do svého nitra a více na společnost kolem sebe. Pak ale hrůzy dvou světových válek a vzestup bolševismu a nacismu významně nabouraly optimistické představy církví a různých myslitelů o lidské povaze.⁹³

Prvním jménem, které Forrester zmiňuje v souvislosti s veřejnou teologií, je Karl Barth (1886-1968), druhým je Dietrich Bonhoeffer (1906-1945).⁹⁴ Barth ve 30. letech „pravou rukou napsal svou Dogmatiku, jakoby se nechumelilo, zatímco levou rukou zároveň vytvářel neutuchající proud dobových traktátů, konfesních prohlášení a výzev k akci proti idolatrickým silám nacismu a antisemitismu.“⁹⁵ Forrester rovněž upozorňuje na to, že Barth sám byl autorem Barmenské deklarace (*Barmen Declaration*) z roku 1934,⁹⁶ čímž jasně ukázal svůj názor, že role křesťanů ve veřejné diskusi má být spíše jádrem křesťanské víry, než jen svobodným rozhodnutím každého věřícího člověka. Ve vztahu k Bonhoefferovi pak Forrester tematizuje další klíčovou myšlenku veřejné teologie: že v kontextu událostí nacistického období nešlo zůstat stranou veřejného dění a nezapojit se do veřejného (resp. politického) diskurzu; i rozhodnutí nepostavit se na žádnou stranu totiž představovalo „silné teologické a morální prohlášení o tom, co znamená být církví“⁹⁷ – myšlenka dost podobná slavnému Danteho výroku, podle něhož „Nejtemnější místa v pekle jsou vyhrazena těm, kdo si v době morální krize zachovávají neutralitu.“⁹⁸ Po boku Bartha a Bonhoeffera nakonec Forrester zmiňuje nám již známého R. Niebuha, představitele křesťanského realismu, který „prokázal sofistikované uvědomění složitosti a rozporuplnosti politických a ekonomických rozhodnutí.“⁹⁹

Duncan B. Forrester je klíčovou postavou veřejné teologie díky svému důrazu na ekumenický rozměr této disciplíny a přesvědčení, že teologie má být více než jen komentářem k aktuálnímu dění. Forresterova práce propojuje historickou perspektivu s praktickou

⁹² FORRESTER, Duncan B. *The Scope of Public Theology*, s. 6.

⁹³ Ibid., s. 7.

⁹⁴ Dietricha Bonhoeffera jako zdroj inspirace pro veřejnou teologii zmiňují i jiní autoři. Například Sebastian Kim uvádí, že veřejná teologie „je zavázána Dietrichu Bonhoefferovi jako trvajícím zdroji svého teologického zájmu.“ Viz KIM, Sebastian a Katie DAY. *Introduction*, s. 10.

⁹⁵ FORRESTER, Duncan B. *The Scope of Public Theology*, s. 8.

⁹⁶ Barmen Declaration. In: *Creeds and Confessions* [online]. 1934 [cit. 15.12.2024]. Dostupné z: <https://creedsandconfessions.org/barmen-declaration.html>

⁹⁷ FORRESTER, Duncan B. *The Scope of Public Theology*, s. 8.

⁹⁸ Dante Alighieri. *The Guardian* [online]. 2008 [cit. 15.12.2024]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/books/2008/jun/09/dantealighieri>

⁹⁹ FORRESTER, Duncan B. *The Scope of Public Theology*, s. 9–10.

angažovaností, čímž zdůrazňuje, že veřejná teologie nemůže být izolovaná od konkrétních společenských a politických problémů. Jeho připomínka, že křesťanská víra musí být ve veřejném prostoru nejen viditelná, ale také hodnotově autentická, staví jeho dílo do centra teologické debaty o roli církve v moderní společnosti. Forresterův důraz na význam postav, jako byli Barth, Bonhoeffer a Niebuhr, ukazuje, že veřejná teologie není novým vynálezem, ale organickým pokračováním tradice, která v krizových obdobích nacházela odvahu k jasnému svědectví. Veřejná teologie se totiž rodí z ochoty čelit morálním výzvám s odpovědností, integritou a odhodláním hledat společné dobro.

3.5 Max Stackhouse (1935-2016): víra jako základ civilizace

Max Stackhouse byl další z klíčových postav v oblasti veřejné teologie, která systematicky propojovala teologii s etickými a globálními problémy. Působil jako profesor reformované teologie a veřejného života na Princeton Theological Seminary, kde vedl Kuypérovo centrum pro veřejnou teologii (*Kuyper Center for Public Theology*). Zaměřoval se na vztah mezi náboženstvím a veřejným životem, zejména v kontextu moderního státu a globalizované společnosti.

Stackhouse tvrdil, že moderní společnost podlehla nesprávnému dojmu, že studium Boha je soukromou záležitostí bez veřejného významu, a že tento předsudek byl zdrojem mnoha problémů, kterým Spojené státy v jeho době čelily. Stackhouse považoval za důležité, aby teologie nejen patřila do veřejné sféry, ale aby dokonce vedla veřejný diskurz.¹⁰⁰ Podobně jako Tracy, i Stackhouse rozlišoval několik typů veřejnosti, ke kterým by teologie měla promlouvat: **1.** k pluralitní náboženské komunitě, **2.** k akademické veřejnosti, **3.** k politické veřejnosti a **4.** k ekonomické veřejnosti.¹⁰¹

V pozdějších letech se Stackhouse zaměřil na téma globalizace, přičemž i zde spatřoval důležitou roli pro teologické argumenty. Jeho slovy, veřejná teologie „je dnes tím nejdůležitějším teologickým směrem, neboť má potenciál řešit otázky, které přináší globalizace.“¹⁰²

Stackhouse přitom uznává, že v moderním státě, který ctí oddělení státu a církve, nemá žádná konkrétní církev ovládat státní instituce, a na úrovni jednotlivců nemá být náboženská příslušnost důvodem přiznání či odepření jakýchkoli práv. Avšak právě toto oddělení církve od státu otevírá prostor pro veřejný mezináboženský dialog „o základní morální a duchovní strukturu společného života, zejména v jeho předpolitických dimenzích.“¹⁰³

Pro zvýšení legitimacy tohoto názoru odkazuje Stackhouse i na autory mimo teologický diskurz. Politolog Michael Sandel například uvádí, že koncepty spravedlnosti či lidských práv nemohou být odtrženy od staletí trvajících debat mezi klíčovými náboženskými autory; a ústavní právník Michael Perry rovněž pléduje za zahrnutí náboženských argumentů do veřejné debaty, neboť plného uznání a pochopení lidské důstojnosti lze dosáhnout pouze skrz tyto náboženské

¹⁰⁰ JOHNSON, Kristen Deede. *Public Theology*, s. 239.

¹⁰¹ STACKHOUSE, Max L. Public Theology and Ethical Judgment. *Theology Today*. Theology Today, 1997, roč. 54, č. 2, s. 166. Viz také BREITENBERG, E. Harold. *To Tell the Truth*, s. 83.; či KIM, Sebastian a Katie DAY. *Introduction*, s. 12.

¹⁰² STACKHOUSE, Max L. *God and Globalization*, s. 77 a násl.

¹⁰³ *Ibid.*, s. 99.

argumenty a právě „*ekumenický politický dialog*“ může umožnit odlišným náboženským a světonázorovým tradicím nacházet shodu na základních otázkách veřejného zájmu.¹⁰⁴

V roce 2004 pronesl Stackhouse Templetonovu přednášku o veřejné teologii a budoucnosti demokracie (*The 2004 Templeton Lecture: Public Theology and Democracy's Future*). V úvodu přednášky Stackhouse mluví o „konci dějin“ – a ačkoli přímo necituje Francise Fukuyamu, představuje myšlenky velmi podobné těm Fukuyamovým: po porážce fašismu a po rozpadu Sovětského svazu došlo ve světě k rozšíření demokracie, k posílení role lidských práv a globální ekonomiky. Na rozdíl od Fukuyamy se ale Stackhouse ptá, zda pro demokracii existuje i hlubší zdůvodnění než jen to, že tento státní režim dosud fungoval lépe než režimy jiné?¹⁰⁵

Stackhouse uvádí (a tato jeho myšlenka se opakuje i v jeho jiných textech), že zatím nepřežila žádná civilizace, která by ve svém jádru neměla nějakou náboženskou vizi: „*Dějiny jsou plné troskek říší, které padly jak kvůli duchovní prázdnotě, tak kvůli ekonomické a vojenské slabosti nebo vnějšímu tlaku. Ale civilizace, které přežily, měly náboženské jádro, které se dotýkalo srdcí a myslí lidí, stávalo se morální architekturou, která vedla vůdce a probouzela v člověku obětavé závazky.*“¹⁰⁶ S náboženskou vizí civilizace přitom nemusí souhlasit každý její člen; je ale důležité, že tato vize vytváří rámec, v němž probíhá veřejná diskuse. Pro pochopení politiky Číny či Indie tak musí člověk vnímat dimenzi konfucianismu či hinduismu; pro pochopení jihovýchodní Asie či Blízkého východu je nutné je vnímat v kontextu buddhismu a islámu; dění v Evropské unii lze plně pochopit až na pozadí tradičního křesťanství a dění v USA na pozadí historického vlivu protestantismu.¹⁰⁷

Dle Stackhouse má demokracie *nepřímý* teologický základ: každá demokracie totiž potřebuje dělbu moci, a to nejen uvnitř státních institucí, ale také mezi institucemi občanské společnosti, tedy těmi stojícími mimo státní moc. Demokracie proto „*vyžaduje oddělení církve od státu,*“ přičemž náboženské organizace mají svým členům nabídnout „*morální a duchovní centrum loajality,*“ aby vlastní zájmy nebyly tím jediným, co hýbe politikou.¹⁰⁸ Zároveň je Stackhouse přesvědčen, že církve nemají tvořit veřejnou politiku, nýbrž mají promlouvat ke svědomí svých členů, „*aby jejich politická rozhodnutí byla tvořena na základě morálních a duchovních přesvědčení.*“¹⁰⁹

Ve stejném roce (2004) publikoval Stackhouse článek s názvem *Občanské náboženství, politická teologie a veřejná teologie: v čem spočívá rozdíl?*¹¹⁰ Dle Stackhouse je důležité definovat a vzájemně od sebe odlišit tyto tři pojmy, protože právě toto odlišení nám může pomoci objasnit místo a roli náboženství ve veřejném životě.¹¹¹

Zaprvé, občanské náboženství (*civil religion*) se projevuje jako vztah k vlastnímu státu či patriotismus a souvisí s pojmy jako je národní identita či kulturní idolatrie. Stackhouse varuje, že bez transcendentního základu může civilní náboženství sklouznout k idolatrii národa. Příklady mohou zahrnovat *amerikanismus*, který adoruje národní symboly, jako je vlajka, hymna nebo úsilí o americký sen. V horším případě může nabývat formu odkazování na religiózně-

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ STACKHOUSE, Max L. *Public Theology and Democracy's Future*, s. 50. „*Is there in fact a basis for democracy that is deeper than the fact that it has apparently mostly worked better than other forms, at least in the West?*“

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Ibid., s. 53.

¹⁰⁹ Ibid., s. 50.

¹¹⁰ STACKHOUSE, Max. *Civil Religion, Political Theology and Public Theology*.

¹¹¹ Ibid., s. 276.

kulturní identitu, která má být ospravedlněním strašných činů jako je holokaust či jiné příklady etnických čistek.¹¹²

Zadruhé, politická teologie (*political theology*) označuje proud, který se objevil v Německu, Skandinávii a Anglii po druhé světové válce. Politická teologie vychází z Aristotelovy filozofie, pojem ale prosadil především (dnes notně kontroverzní) politický myslitel Carl Schmitt, vycházejí z Machiavelliho a Hobbesa. Stackhouse však upozorňuje na největší riziko politické teologie: totiž, pokud se náboženství redukuje na pouhý nástroj státní moci, může to v extrémních případech přispět k autoritářským režimům, jak ukázala i historie druhé poloviny 20. století.¹¹³

Zatřetí, veřejná teologie (*public theology*) se rovněž týká vztahu mezi teologií a společností, ale – na rozdíl od předchozích dvou pojmů – staví most mezi náboženstvím a občanskou společností. Stackhouse ukazuje, že Amerika si váží těch, kteří vybudovali „*nejen kostely a misijní společnosti, ale především školy a nemocnice, průmyslové podniky a odbory, obchody a banky, železnice a parníky, muzea a koncertní síně – a také vedoucí představitelé institucí, které se věnovaly reformě všech těchto oblastí.*“¹¹⁴ Ve srovnání s prvními dvěma pojmy tak lze říct, že veřejná teologie na rozdíl od občanského náboženství nestaví společenský a státní systém na piedestal, nýbrž usiluje o jeho změny, a na rozdíl od politické teologie nehledá moc a nevolá po radikálních proměnách, nýbrž oceňuje každé drobné zlepšení ve společnosti, pro kterou se snaží zůstat srozumitelnou.

Lze tedy shrnout, že Max Stackhouse významně přispěl k vymezení veřejné teologie jako oboru, který propojuje náboženské myšlení s etickými, společenskými a globálními výzvami. Jeho důraz na dialog mezi náboženstvím a občanskou společností ukazuje, že teologie může sloužit jako most mezi tradičními hodnotami a moderní pluralitní společností. Odmítal jakékoli formy ideologizace náboženství, ať už v podobě občanského náboženství, které často adoruje národní identitu, nebo politické teologie, která může sklouzávat k nástroji státní moci. Veřejnou teologii Stackhouse viděl jako nástroj postupného zlepšování společnosti, založený na mezilidském dialogu, etice solidarity a respektu k lidské důstojnosti.

3.6 Linell E. Cady (nar. 1952): teologie v post-sekulární společnosti

Linell Cady je emeritní profesorkou religionistiky a teologie na Arizona State University a zakladatelkou Centra pro studium náboženství a konfliktu na téže univerzitě.¹¹⁵ Profesně se věnuje především interdisciplinárnímu zkoumání vztahu mezi náboženstvím, kulturou a veřejným prostorem; zajímají ji především hranice mezi veřejnou a soukromou sférou. Toto téma zkoumala už u starověkých Řeků, kteří kladli mnohem větší důraz na veřejnou sféru než na sféru soukromou; právě ve veřejné sféře tehdy nacházel jednotlivec svobodu. Dnes však tuto dichotomii vnímáme obráceně a dáváme soukromému přednost před veřejným; právě v soukromém prostoru nacházíme svou svobodu.¹¹⁶

¹¹² Ibid., s. 277–280.

¹¹³ Ibid., s. 281–282.

¹¹⁴ Ibid., s. 284.

¹¹⁵ Linell Cady. In: *Arizona State University* [online]. 2024 [cit. 15.12.2024]. Dostupné z: <https://search.asu.edu/profile/43750>

¹¹⁶ CADY, Linell E. *Religion, Theology, and American Public Life*, s. 7–8. Viz také JOHNSON, Kristen Deede. *Public Theology*, s. 235.

Podobně jako Marty, i Cady spatřuje potřebu veřejné teologie především v tom, že od dob osvícenství se náboženství přesunulo do soukromého prostoru. V rámci tohoto trendu *privatizace náboženství* se totiž náboženská svoboda chápala tak, že přítomnost náboženství ve veřejném prostoru by mohla představovat nebezpečí. Zejména poté, co se během 20. století objevilo *politizované náboženství*, bylo pro veřejnou teologii velkou výzvou odlišit se od těchto „špatných forem veřejného náboženství“ a obhájit svou legitimitu ve veřejném prostoru.¹¹⁷

Cady volá po návratu náboženských témat do veřejného prostoru a věří, že právě veřejná teologie by mohla „zmírnit radikální individualismus liberálního étosu.“¹¹⁸ Říká, že cílem veřejné teologie by nemělo být získání vlivu, nýbrž především poskytnutí přesvědčivých argumentů, kterým budou rozumět i ti, kteří stojí mimo náboženskou komunitu. Aby byla teologie srozumitelná pro všechny, musí opustit svůj *technický žargon* a stát se dostupnou pro všechny.¹¹⁹

Z citovaných textů vyplývá, že Cady veřejnou teologii spíše fandí; zároveň ji ale i kritizuje za to, kolik pozornosti věnovala definici *veřejnosti* místo toho, aby se věnovala *sekularismu*. Říká: „Zaráží mě, kolik energie bylo věnováno úvahám o variacích významu a užívání slova „veřejný“, aniž by byla věnována odpovídající pozornost kořenům, vývoji a politice „světského“, které tak ochotně stálo a stojí jako jeho modifikátor.“¹²⁰ Zároveň ale uznává, že se v posledních desetiletích postupně smazávají rozdíly mezi sekulárním a posvátným, že tyto dva prostory již nejsou oddělené, nýbrž že spolu interagují.¹²¹

„Podmínky se výrazně změnily a veřejná teologie se tak ocitla ve zcela jiném světle; tehdy existoval silný pocit intelektuální a kulturní marginalizace náboženství tváří v tvář prázdnému nebo nepřátelskému veřejnému prostoru. Na akademické půdě bylo náboženství do značné míry ignorováno: to ale ve dnešním světě už dávno neplatí. V posledních desetiletích veřejná tvář náboženství prudce vzrostla, a to na národní i mezinárodní úrovni. Nejde jen o to, že se více uznává veřejná role náboženství, i když to k tomu jistě patří; jsme také svědky pozoruhodného oživení náboženství ve veřejném životě.“¹²²

Tuto novou realitu nazývá Cady *post-sekulárním světem*: náboženství již nestojí na okraji společnosti, sekularizace již není výstižným popisem dnešní společnosti. A právě tento nový kontext je pro veřejnou teologii tou nejdůležitější výzvou. Teologie totiž musí najít způsob, jak zůstat relevantní i v této nové společnosti, kde již hranice mezi *náboženským* a *světským* nejsou tak srozumitelné, jak tomu bylo kdysi.¹²³ To, co bylo kdysi pro náboženství *privilegiem*, se nyní stává důvodem jeho *marginalizace*: že dlouhodobě stálo bokem od světské společnosti. Když se dnes tyto roviny potkávají a interagují spolu, musí veřejná teologie najít způsob, jak být pro zbytek světa relevantní.

Linell E. Cady představuje klíčovou osobnost veřejné teologie díky svému důrazu na redefinování vztahu mezi náboženskou a sekulární dimenzí dnešní společnosti. Její přínos spočívá v kritickém zpochybňování tradičních dichotomií, jako je náboženské versus sekulární

¹¹⁷ CADY, Linell E. *Public Theology and the Postsecular Turn.*, s. 293–294.

¹¹⁸ CADY, Linell E. *Religion, Theology, and American Public Life*, s. 71. Srov. také JOHNSON, Kristen Deede. *Public Theology*, s. 237.

¹¹⁹ CADY, Linell E. *Public Theology and the Postsecular Turn.*, s. 295.

¹²⁰ *Ibid.*, s. 300.

¹²¹ KIM, Sebastian a Katie DAY. *Introduction*, s. 13.

¹²² CADY, Linell E. *Public Theology and the Postsecular Turn.*, s. 297.

¹²³ *Ibid.*, s. 310.

či veřejné versus soukromé, a ve snaze ukázat, že tyto kategorie jsou vzájemně podmíněné a jejich hranice jsou čím dál méně zřetelné. Cady argumentuje, že v této dynamické realitě má veřejná teologie zásadní roli: nejen bránit náboženství před marginalizací, ale také přispět k proměně veřejné diskuse skrze otevřenou a reflexivní angažovanost. Veřejná teologie podle ní není nástrojem obhajoby exkluzivní pravdy, ale příležitostí k hledání společných hodnot v naší pluralitní, raně post-sekulární společnosti.

3.7 Elaine L. Graham (nar. 1959): bilingvismus veřejných teologů

Elaine L. Graham je významná britská teoložka, která se specializuje na veřejnou teologii, praktickou teologii, feministickou teologii a otázky náboženství v moderní společnosti. Je emeritní profesorkou praktické teologie na University of Chester a držitelkou prestižního titulu *Grosvenor Research Professor of Practical Theology*.

Ve svých pracích se Elaine Graham – podobně jako Linell Cady – zaměřuje na dynamiku vztahů mezi náboženstvím a veřejným prostorem, zejména v kontextu postsekulární společnosti. Mezi její nejdůležitější díla patří knihy *Between a Rock and a Hard Place: Public Theology in a Post-Secular Age* (2013) a *Transforming Practice: Pastoral Theology in an Age of Uncertainty* (1996). V těchto textech zkoumá, jak může náboženství přispět k obecnému dobru a jak by veřejná teologie měla komunikovat své myšlenky v dnešním pluralitním prostředí. Mají-li teologické argumenty vstupovat do veřejného prostoru, musí být teologové bilingvní,¹²⁴ musí mluvit jazykem světa, resp. jazykem těch, se kterými si chtějí porozumět.¹²⁵ Dvojjazyčnost ale spočívá v tom, že veřejní teologové musí na jedné straně ovládat jazyk své víry (resp. své církve, tradice) a znát její argumenty, na straně druhé však musí ve veřejného diskursu mluvit tak, aby jim rozuměli i ti, kteří do jejich tradic sami nepatří.¹²⁶ Především musí umět naslouchat; a když mluví, musí mluvit tak, aby jim rozuměli neteologové.¹²⁷

Graham rovněž propojuje teologii s praxí církevního života a aktuálními společenskými výzvami, jako jsou globalizace, klimatická krize či role médií v utváření veřejného diskursu. V oblasti veřejné teologie souhlasí s výše již zmiňovanou myšlenkou W. Storrara, jenž mluvil o „*kairos okamžiku*“ veřejné teologie.¹²⁸ Graham spojuje tento *kairos okamžik* především s ústupem vlivu křesťanství v západní společnosti: z důvodu neustále klesajícího vlivu křesťanství se veřejná teologie musí přizpůsobit tomu, že její argumenty musí být přesvědčivější, neboť již nemluví z privilegované pozice.¹²⁹ Za zajímavé považuje, že v dnešní postsekulární době je společnost k náboženským argumentům otevřenější, ale zároveň také podezíravější.¹³⁰

Ve své definici veřejné teologie navazuje Graham na Breitenberga. Veřejná teologie je dle ní „*studium veřejné relevance náboženských myšlenek a praxe*“, přičemž může mít podobu jak akademické disciplíny, tak i církevního diskursu. Veřejná teologie komentuje a kriticky reflektuje

¹²⁴ Jak již bylo zmíněno výše, Merrigan se v podobném duchu vyjadřuje, že je těžké, ne-li nemožné, být „teologicky trilingvní“ – srov. MERRIGAN, Terrence. *Theology as Public Discourse*, s. 13.

¹²⁵ GRAHAM, Elaine. *Between a Rock and a Hard Place*, s. 99–102.

¹²⁶ JOHNSON, Kristen Deede. *Public Theology*, s. 243.

¹²⁷ GRAHAM, Elaine. *Between a Rock and a Hard Place*, s. 71; 99–103. Viz také JOHNSON, Kristen Deede. *Public Theology*, s. 242–243.

¹²⁸ STORRAR, William. 2007.

¹²⁹ GRAHAM, Elaine. *Between a Rock and a Hard Place*, s. 69–70.

¹³⁰ JOHNSON, Kristen Deede. *Public Theology*, s. 243.

různé aspekty veřejného života, jako například ekonomiku, politiku, kulturu či média, a činí tak z teologické perspektivy.¹³¹

3.8 Dílčí závěr: rozmanitost přístupů i společná témata

Kapitola o klíčových představitelích veřejné teologie ukazuje rozmanitost přístupů i jejich vzájemné propojení. Ačkoliv každá z představených osobností přistupuje k veřejné teologii svým specifickým způsobem, společně ztělesňují snahu přemostit náboženství a společnost ve světě, kde je tato interakce stále komplikovanější. Klíčovým pojítkem mezi nimi je přesvědčení, že teologie není izolovanou disciplínou, ale dialogickým procesem, který čerpá ze své náboženské tradice, aby reagoval na potřeby pluralitní a sekularizující se společnosti.

Z analýzy jejich přístupů vyplývá několik důležitých průniků. Zaprvé, většina myslitelů zdůrazňuje význam překonávání hranic – at' už mezi náboženským a sekulárním (Cady, Graham), mezi různými veřejnostmi (Tracy, Stackhouse), nebo mezi minulostí a aktuálními společenskými výzvami (Forrester, Stackhouse). Přístup Roberta Bellaha k občanskému náboženství dokládá, že i sekulární společnost hledá posvátný rámec, který by jí poskytl hodnotový základ, což mnozí z dalších myslitelů rozpracovávají do konkrétních modelů zapojení náboženství do veřejného života.

Zadruhé, všichni myslitelé se shodují na potřebě interdisciplinarity. Veřejná teologie není pouze teologií mluvící o náboženských tématech – je to teologie otevřená pro dialog s filozofií, sociologií, politologií i přírodními vědami. Tento důraz na dialog mezi disciplínami se objevuje např. u Tracyho a Stackhouse, kteří teologii chápou jako most mezi duchovními otázkami a širším veřejným diskurzem, ale i u Graham, která upozorňuje na to, že veřejná teologie se musí vypořádat s mediálním a technologickým prostředím současného světa.

Zatřetí, jejich přístupy naznačují, že veřejná teologie není statickou disciplínou, ale dynamickým procesem, který se vyvíjí s měnící se společností. Tento aspekt zdůrazňuje zejména Cady, která označuje současnou dobu za post-sekulární a vyzývá teology, aby hledali nové způsoby, jak zůstat relevantní v pluralitním světě. Také Graham se zabývá výzvami, které přináší ústup křesťanství z privilegované pozice na Západě, a apeluje na kreativitu v hledání nových forem komunikace. Tento důraz na dynamiku nacházíme i u Forrestera a jeho zaměření na praktickou teologii, která spojuje teologické reflexe s konkrétními činy.

Společným cílem všech těchto přístupů je zodpovědět klíčovou otázku: jak může teologie přispět k formování spravedlivější společnosti, která je schopna řešit naléhavé problémy současnosti, jako jsou ekologická krize, globalizace či nerovnosti? Veřejná teologie tak není jen nástrojem pro komunikaci náboženství, ale také prostředkem pro obnovu společenské solidarity a hledání společného dobra. Zároveň se však musí vyhnout pokušení stát se ideologií nebo nástrojem moci, což je varování, které zaznívá především u Stackhouse a Bellaha.

Tito klíčoví myslitelé ukazují, že veřejná teologie může být účinná pouze tehdy, pokud dokáže být hodnotově ukotvená, interdisciplinární a otevřená dialogu. Její budoucnost pak spočívá v hledání způsobů, jak o své relevanci přesvědčit i širší společnost. Pouze teologie, která bude brát současné výzvy vážně, může i nadále hrát klíčovou roli v permanentně se měnícím světě.

¹³¹ GRAHAM, Elaine. *Between a Rock and a Hard Place*, s. 71.

4. Tři dimenze veřejné teologie v praxi

Nyní už čtenář/ka ví, co veřejná teologie je, jaké má úkoly a jakým výzvám čelí. Tím by mělo snad být splněno zadání a dosažen původní cíl této práce. Přesto však považuji za vhodné alespoň načrtnout praktické příklady veřejné teologie ve světě i v českém prostředí.

Tato poslední část je málo ambiciózní, je skutečně pouhým nástinem něčeho, co považuji za plodné téma pro další výzkum. Proto mám v plánu se těmto otázkám věnovat i nadále a vrátit se k nim v diplomové práci, která na tuto práci naváže. Pokud se mi podaří oslovit české veřejné teology a teoložky, ráda bych s nimi vedla polostrukturované rozhovory na téma role a výzev veřejné teologie, abych zmapovala stav tohoto teologického směru v českém prostředí.

V této fázi však nabízím pouze několik příkladů veřejné teologie ze světa i z českého prostředí, zorganizovaných podle tří dimenzí, které jsem navrhla výše v této práci. Veřejná teologie totiž ze své podstaty vždy odráží specifické kulturní, historické a náboženské okolnosti konkrétní země či oblasti. Česká republika je dlouhodobě charakterizována vysokou mírou sekularizace a omezeným vlivem náboženství na společenské a politické otázky. Přesto se české církve aktivně zapojují do veřejného prostoru prostřednictvím různých forem veřejné teologie, ať už jde o diskusi uvnitř církví (první dimenze), sociální angažovanost církví (druhá dimenze) nebo veřejné vystupování církevních představitelů či jiných jednotlivců schopných teologické argumentace (třetí dimenze). Každá z dimenzí představuje specifický způsob, jak teologie může promlouvat k veřejnosti, a je propojena se širším teologickým diskurzem, jak jej v akademických textech formulovali Tracy, Forrester či Breitenberg.

4.1 Vnitřní dimenze veřejné teologie

Vnitřní dimenze veřejné teologie splývá s jednou ze tří Tracyho veřejností, a sice s veřejností církevní. Veřejnou teologii tak dělá ten, kdo se z teologické pozice dívá na věci veřejné a mluví o nich směrem dovnitř církve. V tomto smyslu tedy dělá veřejnou teologii i farář, který na malé vesničce v rámci nedělního kázání pokryje téma s veřejným přesahem, například když káže o situaci ukrajinských uprchlíků, o problému domácího násilí či o aktuálně diskutovaných otázkách fyzického trestání dětí.

Jak již bylo uvedeno výše, argumentem pro vnitřní dimenzi veřejné teologie je především to, že věřící žijí nejen ve své náboženské komunitě, nýbrž taky ve vnějším světě. Tam se s tématy veřejného zájmu nemohou nesekat, a proto je žádoucí, aby k těmto tématům slyšeli kvalitní argumentaci mimo jiné i od svých církevních představitelů. S touto argumentací se následně můžou a nemusí ztotožnit; považuji však za dobré, aby alespoň v základech zazněla.

Pochopitelným rizikem této dimenze je političnost otázek, které do okruhu veřejné teologických témat spadají. Ne každému kazateli či církevnímu představiteli bude komfortní mluvit o tématech, která polarizují společnost a dost možná i církev, v níž působí. To bude nejspíš důvodem, proč veřejnou teologii v tomto smyslu neprovozují všichni kazatelé a církevní představitelé. Jinými slovy, každý kazatel a každý církevní představitel se může svobodně rozhodnout, nakolik chce či nechce být zároveň veřejným teologem.

V Římskokatolické církvi plní tuto roli především papežské encykliky, tedy dopisy hlavy církve adresované kněžím a věřícím na celém světě, či pastýřské listy, tedy dopisy biskupů adresované věřícím ve všech farnostech dané diecéze. Papežské encykliky se mohou týkat

čehokoli; papež František třeba za své dosavadní papežské působení (od března 2013) vydal encykliky čtyři: *Lumen fidei* (Světlo víry, 29. 6. 2013), *Laudato si'* (Buď pochválen, 24. 5. 2015), *Fratelli tutti* (3. 10. 2020) a *Dilexit nos* (24. 10. 2024).¹³² Přesah do veřejné teologie má bezpochyby především encyklika *Laudato si'*, která bývá i v akademické literatuře často označována za významný příspěvek k celosvětové diskusi o environmentálních tématech,¹³³ a encyklika *Fratelli tutti*, která obsahuje reflexi aktuálních sociálních a politických problémů, jako je migrace, rasismus, ekonomická nespravedlnost či potřeba solidarity.¹³⁴

Pastýřské listy se na doporučení biskupů čtou ve všech farnostech místo nedělní homilie. Ne všechny pastýřské listy mají nutně přesah do témat veřejného zájmu; ne všechny jsou tedy formou výkonu veřejné teologie. Pokud se však týkají témat jako je třeba výchova a vzdělávání¹³⁵ nebo manželství (které je z povahy věci v ŘKC – alespoň zatím – definováno jako svátostný svazek muže a ženy),¹³⁶ tak to spíše příkladem veřejné teologie bude. Ideálem z pohledu veřejné teologie by samozřejmě bylo, kdyby tyto příklady nastolování veřejně relevantních témat nebyly přednášeny pouze jednostranně a monologicky, nýbrž kdyby na ně věřící mohli i reagovat. Zajímavou událostí byla nedávná reakce studentky Elišky Ptáčkové na pastýřský list pražského arcibiskupa Mons. Jana Graubnera: Eliška na blogu *Christnet.eu* zveřejnila článek s vypovídajícím názvem „*Při vši úctě, ve škole sedím já*“.¹³⁷ Nevím už, zda se Eliška někdy dočkala od pana arcibiskupa (či od kohokoli jiného) nějaké odpovědi na svůj dopis; minimálně zajímavou diskusi přímo na Christnetu však Eliška jistě vyvolala.

To otvírá otázku synodality, což je „*specifický modus vivendi et operandi církve, Božího lidu, který zjevuje a dává obsah jejímu bytí jako společenství, když všichni její členové putují společně, shromažďují se a aktivně se podílejí na jejím evangelizačním poslání*“.¹³⁸ Ideálem tedy je mluvit spolu, vzájemně si naslouchat a hledat v rámci církve odpovědi na složité společenské otázky. Příkladem synodálního procesu mohou být například synodální dotazníky, kterými mohou členové ŘKC komunikovat své názory a preference představitelům církve.

4.2 Sociální dimenze veřejné teologie

Sociální dimenze veřejné teologie odráží prorockou roli náboženských společenství ve světě, která spočívá v konkrétním činu ve prospěch zranitelných a potřebných. Tato dimenze

¹³² Encyclicals | Francis. In: *The Holy See: Pope Francis* [online]. 2024 [cit. 16.12.2024]. Dostupné z: <https://www.vatican.va/content/francesco/en/encyclicals/index.html>. Encykliky jsou na stránkách Svatého stolce dostupné v mnoha světových jazycích.

¹³³ Viz např. HÜBENTHAL, Christoph a Christiane ALPERS, eds. *T&T Clark Handbook of Public Theology*, s. 81.

¹³⁴ FRANCISCUS. *Fratelli tutti* (3 October 2020) | Francis. In: *The Holy See: Pope Francis* [online]. 3. 10. 2020 [cit. 16.12.2024]. Dostupné z: https://www.vatican.va/content/francesco/en/encyclicals/documents/papa-francesco_20201003_enciclica-fratelli-tutti.html

¹³⁵ Aktuálně viz třeba Pastýřský list pražského arcibiskupa Mons. Jana Graubnera k začátku školního roku ze dne 20. 8. 2024, č. j. S/2024/158, určený k přečtení místo homilie v neděli 15. 9. 2024; ČBK. Pastýřský list pražského arcibiskupa o výchově a rodičovství - *Církev.cz* | Zprávy. In: *Církev.cz* [online]. 2024 [cit. 16.12.2024]. Dostupné z: https://www.cirkev.cz/pastyrsky-list-prazskeho-arcibiskupa-o-vychove-a-rodicovstvi_42986

¹³⁶ ČBK. Pastýřský list pražského arcibiskupa k přípravě snoubenců a doprovázení manželů - *Církev.cz* | Zprávy. In: *Církev.cz* [online]. 2024 [cit. 16.12.2024]. Dostupné z: https://www.cirkev.cz/pastyrsky-list-prazskeho-arcibiskupa-k-priprave-snoubencu-a-doprovazeni-manzelu_38977

¹³⁷ PTÁČKOVÁ, Eliška. *Při vši úctě, ve škole sedím já*. In: *Christnet.eu* [online] [cit. 16.12.2024]. Dostupné z: https://www.christnet.eu/clanky/6998/pri_vsi_ucte_ve_skole_sedim_ja_url

¹³⁸ Synodality in the life and mission of the Church. In: *The Holy See* [online]. 2. 3. 2018 [cit. 16.12.2024]. Dostupné z: https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_cti_20180302_sinodalita_en.html, bod 6 a násl.

klade důraz na praktickou stránku víry, v níž církve a náboženské organizace vystupují jako aktéři sociální spravedlnosti a solidarity. Zahrnuje široké spektrum aktivit, od poskytování přímé pomoci lidem v nouzi až po systematické prosazování strukturálních změn ve společnosti. Tím se sociální dimenze veřejné teologie stává nejen výrazem křesťanské lásky k bližnímu, ale i nástrojem, který propojuje teologické hodnoty s reálnými potřebami světa.

Příkladem sociální dimenze veřejné teologie ve světovém měřítku jsou aktivity církevních organizací, jako je Světová rada církví, jež se pravidelně zapojuje do humanitárních a mírových iniciativ, nebo ACT Alliance, která poskytuje pomoc v oblastech zasažených přírodními katastrofami či konflikty. Inspirativní jsou také projekty, jako je GreenFaith, globální iniciativa propojující náboženské komunity v boji za ekologickou spravedlnost a udržitelnost. V českém prostředí jsou to například organizace Charita Česká republika a Diakonie Českobratrské církve evangelické, které poskytují sociální a humanitární pomoc, ať už jde o podporu seniorů, lidí bez domova nebo uprchlíků. Významným příkladem je také hospicové hnutí inspirované křesťanskými hodnotami, které zajišťuje důstojnou péči pro umírající, například prostřednictvím Hospicu sv. Jana N. Neumanna v Prachaticích. Tyto aktivity ukazují, že sociální dimenze veřejné teologie má své pevné místo jak na globální, tak lokální úrovni, a přispívá k naplňování prorockého poslání církve ve světě.

4.2.1 Teologické zdůvodnění sociální dimenze v rámci CČSH

O něco detailněji bych se ráda zaměřila na Církev československou husitskou, která dle mého názoru hraje v sociální oblasti veřejné teologie jedinečnou roli. Tato církev, založená v roce 1920 jako reakce na modernizační výzvy v tehdejší československé státě, klade důraz na propojení křesťanství s českou kulturou a národní identitou. Veřejná teologie CČS(H) se historicky soustředila na otázky demokratických hodnot a sociální spravedlnosti. Za klíčový dokument veřejné teologie lze v CČSH považovat *Základy sociálně etické orientace Církve československé husitské*.¹³⁹ Tyto *Základy* byly přijaty ve formě usnesení řádného sněmu CČSH dne 16. 8. 1981. Vypracoval je sněmovní výbor sociálně etický, jemuž předsedala prof. dr. Anežka Ebertová, duchovní CČSH a profesorka Husovy československé bohoslovecké fakulty v Praze.

Prof. Ebertová kromě svého podílu na sepsání *Základů* publikovala již dříve texty, které bychom optikou této práce mohli označit za příklady veřejné teologie, především její druhé dimenze, tedy sociální služby církví směrem ke společnosti. V roce 1967 publikovala skripta *Úvod do sociální teologie*, kde sociální teologii definovala jako aplikaci teologického poznání na praxi církve a její odpovědnost uprostřed světa a společnosti.¹⁴⁰ Sociální teologii řadí vedle teologie biblické, systematické, historické a praktické jako „nejmladší *theologický obor*“¹⁴¹ a snaží se zdůvodnit její důležitost těmito slovy:

„Největší nebezpečí pro církev nastává tam, kde už nikdo církev nepotřebuje, kde se stává naprosto zbytečná, kde ztrácí jakéhokoliv poslání ve společnosti, i kdyby v lidské individuální víře ještě nějakou roli hrála a něco pro integraci individuálního života znamenala. Tato

¹³⁹ EBERTO VÁ, Anežka, ed. *Základy sociálně etické orientace Církve československé husitské (Usnesení VI. řádného sněmu CČSH ze dne 16. 8. 1981)* [online]. Církev československá husitská, 1981 [cit. 08.12.2024]. Dostupné z: https://www.csh.cz/index.php?preview=1&option=com_dropfiles&format=&task=frontfile.download&catid=150&id=3083&Itemid=1000000000000

¹⁴⁰ EBERTO VÁ, Anežka. *Úvod do sociální teologie*. Praha: Husova československá bohoslovecká fakulta v Praze, 1967, s. 15.

¹⁴¹ *Ibid.*, s. 29.

*distance narůstá tam, kde se církev o společenské dění nezajímá, kde neodpovídá na problémy ve svém theologickém myšlení, kde společenská problematika je jen někde na okraji theologického zájmu. Taková církev jednak nemůže společnosti pomoci a ztrácí tak své charakteristikon služby ve světě, jednak deformuje sama sebe zevnitř, oddaluje se od skutečného života, až konečně nemá co říci ani k individuálnímu lidskému srdci. Ztrácí kontakt se životem a proměňuje se v archaický společenský a ideový útvar. Tímto způsobem ještě více posiluje společnost v jejích sekulárních tendencích a utvrzuje člověka v přesvědčení, že se v rozhodujících momentech života dá bez církve obejít.*¹⁴²

O 13 let později publikovala prof. Ebertová dvoudílný článek s názvem *Motivace přístupu ČČSH ke společenské problematice* v časopisu *Theologická revue Církve československé husitské*.¹⁴³ V první části textu se věnuje třem dimenzím života z křesťanské víry, jimiž jsou víra, naděje a láska. Především v části pojednávající o lásce se objevují myšlenky veřejné teologie, neboť tam Ebertová zdůrazňuje vztah člověka k bližnímu, myšleno však nejen vztah k jiným lidským bytostem, nýbrž spojení „*nejen s lidským, ale vůbec se vším okolím člověka, k němuž patří příroda a ostatní tvorové.*“¹⁴⁴ Člověk nemá pouze věřit; má svou víru i žít. K apelu na morální jednání každého věřícího přidává Ebertová ve druhé části článku i apel na církev jako celek. „*To, co se vyžaduje od jednotlivce, aby jednal z víry a přesvědčení, v pravdě, z lásky, k chvále Boží, pro jméno Kristovo a k završení jeho panství ve světě, to se vyžaduje i od církve.*“¹⁴⁵ Za zajímavé považuji, jak Ebertová vysvětluje, že se církev nemůže do světských otázek zapojit, neboť, pokud se o to pokusí, „*může se tím právě snadno vydat v jejich službu nebo rezignovat na své plné poslání a přítomnost ve světě.*“¹⁴⁶

Poté, co autorka představí obecné principy potřeby zapojení (jakékoli) církve do života společnosti, pokládá si otázku, zda právě ČČSH po šedesáti letech své existence ob stojí v těchto kritériích; zda ob stojí individuálně i celocírkevně. Zmiňuje zásadu svobody svědomí, k níž se ČČSH přihlásila od svého počátku, ale vysvětluje, proč je sociálně-etická orientace církve po druhé světové válce tak náročná: protože církev neumí najít vnitřní jednotu v názorech o sociálně theologických otázkách. Když se názory a motivy jednotlivých členů a členek církve rozcházejí, je pro církev náročné, ne-li nemožné, nabízet celocírkevní stanoviska, která by pak mohla být prezentována veřejně. Ebertová tak dochází k tomuto závěru:

„Církev nepotřebuje věcnou a pravdivou analýzu stavu společnosti proto, aby mohla chladnokrevně racionálně sledovat ve hře sil svůj prospěch a vykalkulovat pro sebe užitek, nýbrž k tomu, aby rozpoznala svůj úkol v přítomnosti. Současná společenská problematika – jmenovitě mezinárodní – je velmi komplikovaná a často nepřehledná pro obyčejného pozorovatele. Je obtížné vyznat se v ní, protože fronty jsou v pohybu a namnoze se v krátké době zcela přeskupily. Problémy jsou složitější než kdy jindy.“¹⁴⁷

Právě proto však musí církev společenským otázkám rozumět, musí se snažit o hlubší porozumění jejich smyslu a nabízet svým členům a členkám základní vodítka k porozumění

¹⁴² Ibid., s. 31.

¹⁴³ EBERTO VÁ, Anežka. Motivace přístupu ČČSH ke společenské problematice (1). *Theologická revue Církve československé husitské*. 1980, roč. 51, č. 5, s. 133–139. EBERTO VÁ, Anežka. Motivace přístupu ČČSH ke společenské problematice (2). *Theologická revue Církve československé husitské*. 1980, roč. 51, č. 6, s. 161–166.

¹⁴⁴ EBERTO VÁ, Anežka. *Motivace přístupu ČČSH ke společenské problematice (1)*, s. 135.

¹⁴⁵ EBERTO VÁ, Anežka. *Motivace přístupu ČČSH ke společenské problematice (2)*, s. 162.

¹⁴⁶ Ibid., s. 163.

¹⁴⁷ Ibid., s. 165.

společenskému dění. Jen tak totiž „*může církev dosvědčit svou víru, naději a lásku, jež zůstávají jedinou její oprávněnou motivací v přístupu do společenského dění.*“¹⁴⁸ To nás vrací opět k první dimenzi, která zdůrazňuje potřebu vnitrocírkevní komunikace o společensky relevantních tématech.

4.3 Vnější dimenze veřejné teologie

Třetím klíčovým aspektem veřejné teologie je důraz na náboženské hodnoty a teologické argumenty ve veřejném diskurzu. V rámci globálních iniciativ veřejné teologie lze najít různé příklady angažovanosti náboženských představitelů mimo organizované církve.

4.3.1 Klimatická krize

Jeden takový příklad můžeme najít v otázce klimatické krize. V roce 2015 zveřejnilo 154 náboženských vůdců z celého světa společné prohlášení, které vyzývá k přijetí ambiciózní klimatické dohody na konferenci COP21 v Paříži.¹⁴⁹ Prohlášení zdůrazňuje potřebu dosažení nulových emisí uhlíku, budování klimatické odolnosti a spravedlnosti, především vůči nejzranitelnějším komunitám na světě. Náboženští lídři zároveň přislíbili konkrétní kroky svých náboženských společenství, jako například ukončení investic do fosilních paliv. Mezi signatáři byli například Rev. Dr. Olav Fykse Tveit, generální tajemník Světové rady církví, arcibiskup Thabo Makgoba z Anglikánské církve Jižní Afriky, či Sulak Sivaraksa z Mezinárodní sítě angažovaných buddhistů (*International Network of Engaged Buddhists*).

Tato výzva představuje zásadní krok směrem ke společné mezináboženské odpovědnosti za ochranu životního prostředí. Spolupráce organizací, jako je ACT Alliance, Světová luterská federace či *Religions for Peace*, ukazuje, že náboženské skupiny dokážou překonat rozdíly a spojit se v úsilí o společné dobro. Iniciativa staví na předchozích náboženských výzvách, například na výše již zmiňované encyklice papeže Františka *Laudato Si'*, prohlášení z Interfaith Summitu v New Yorku nebo na Islámském prohlášení o změně klimatu. Tím se stává důkazem toho, že náboženské komunity se mohou aktivně zapojovat do diskuse o otázkách globální spravedlnosti a změny klimatu, čímž významně přispívají k veřejné teologii na celosvětové úrovni.

4.3.2 Světová rada církví

Světová rada církví (*World Council of Churches*) je mezinárodní organizace sdružující 352 křesťanských církví z celého světa. Zajímavé je, že členkou SRC není Římskokatolická církev, ta má pouze status pozorovatelky. Za Českou republiku do SRC patří Církev československá husitská, Českobratrská církev evangelická, Pravoslavná církev v českých zemích a na Slovensku a Slezská církev evangelická augsburského vyznání.¹⁵⁰

SRC vydává různé dokumenty reagující na aktuální společenské a politické otázky. Jen za poslední půlrok bylo těchto dokumentů vydaných několik desítek, namátkově lze vybrat několik příkladů: *Solidární dopis SRC církevním představitelům v Sýrii* (11. 12. 2024), *Komentář SRC k událostem v Jižní Koreji* (6. 12. 2024), *Komentář SRC k příměří mezi Libanonem a Izraelem* (27. 11.

¹⁴⁸ Ibid.

¹⁴⁹ Religious Leaders Call for Effective Paris Agreement | UNFCCC. In: UNFCCC [online]. 20. 10. 2015 [cit. 16.12.2024]. Dostupné z: <https://unfccc.int/news/religious-leaders-call-for-effective-paris-agreement>

¹⁵⁰ Member churches. In: *World Council of Churches* [online]. 1. 1. 2018 [cit. 15.12.2024]. Dostupné z: <https://www.oikoumene.org/member-churches>

2024), *Prohlášení k eskalaci násilí na Blízkém východě* (29. 10. 2024), *Prohlášení SRC: Rok po útocích ze 7. října* (7. 10. 2024), *SRC vážně znepokojena útoky na Libanon* (25. 9. 2024), *Prohlášení SRC k zabití šesti [izraelských] rukojmí* (2. 9. 2024), *Prohlášení SRC k novému zákonu přijatému ukrajinskou Radou 20. srpna 2024* (24. 8. 2024), *Výzva náboženským společenstvím, aby spolupracovala s vládami a širší občanskou společností na překonání epidemie Mřox* (19. 8. 2024), *Prohlášení SRC k rozhodnutí Mezinárodního soudního dvora o nezákonnosti izraelské okupace palestínské půdy* (2. 8. 2024), *Prohlášení SRC vyzývající ke spravedlivé a mírové transformaci v Bangladéši* (6. 8. 2024), *SRC vyzývá k respektování lidské důstojnosti v Zimbabwe* (2. 8. 2024), *Dopis generálního tajemníka SRC Mezinárodnímu olympijskému výboru a Francouzskému olympijskému výboru* (29. 7. 2024), *Prohlášení k mírovým jednáním o Súdánu* (15. 7. 2024), *Komentář SRC k ruskému útoku na dětskou nemocnici* (8. 7. 2024).¹⁵¹

Světová rada církví je příkladem globální platformy, která propojuje různé církevní tradice a vyjadřuje se jejich jménem směrem k veřejnosti. Její programy, jako je *Care for Creation* (iniciativa pro klimatickou spravedlnost)¹⁵² nebo iniciativy pro mír na Blízkém východě, ukazují, jak mohou křesťanské hodnoty sloužit jako sjednocující princip v řešení globálních výzev. Angažovanost SRC dokazuje, že veřejnou teologii lze dělat i v globálním měřítku.

4.3.3 Kdo tedy „dělá“ veřejnou teologii v ČR?

Závěrem bych se ráda zamyslela nad tím, kdo v českém prostředí „dělá veřejnou teologii“ v tomto třetím významu. Zjednodušeně řečeno by se dalo říct, že za veřejného teologa lze označit veřejného intelektuála argumentujícího z teologických pozic. Tím se však tíha definice veřejného teologa nevyřeší, pouze se promění ve výzvu správně definovat jak veřejného intelektuála, tak i teologické pozice. Můžeme si ale pomoci příklady: nabízí se především Tomáš Halík, který se koneckonců k veřejné teologii aktivně hlásí, dále jsou ve veřejném prostoru viditelní například Dominik Duka, Marek Orko Vácha, Tomáš Petráček, Martina Viktorie Kopecká, Jakub Helebrant a Karel Müller (známí jako *Pastoral Brothers*) či Kamila Kopřivová, (známá jako *Rabínka v zácviku*) – ač přiznávám, že „viditelnost“ teologů ve veřejném prostoru může být velmi subjektivní a ovlivněna tím, z jakých zdrojů informací jejich příjemce vychází.

Zároveň netvrdím, že každý představitel církve či každý člověk s teologickým vzděláním „dělá veřejnou teologii“, kdykoli něco veřejně napíše či vystoupí v médiích. Měla-li bych načrtnout několik kritérií, jak poznat realizaci veřejné teologie v praxi, navrhla bych tato:

1. veřejnou teologii může dělat kdokoli,
2. kdo argumentuje z teologických pozic,
3. fundovaně se vyjadřuje k věcem veřejným
4. a míří alespoň na jednu ze tří veřejností.

Hned první kritérium může být pro čtenáře překvapením. Nemyslím si ale, že veřejnou teologii mohou dělat pouze teologové a teoložky, a už vůbec bych tuto možnost neomezovala pouze na oficiální představitele a představitelky církví. Ač to může být kontroverzní, mám za to, že formální funkce ani dosažení teologického vzdělání není nezbytnou podmínkou provozování veřejné teologie, pokud jsou splněná ostatní tři kritéria.

¹⁵¹ Documents. In: *World Council of Churches* [online] [cit. 15.12.2024]. Dostupné z: <https://www.oikoumene.org/resources/documents>

¹⁵² Care for creation and climate justice. In: *World Council of Churches* [online] [cit. 16.12.2024]. Dostupné z: <https://www.oikoumene.org/what-we-do/care-for-creation-and-climate-justice>

Právě druhé kritérium umožňuje hledět na veřejnou teologii spíše materiálně než formálně. Fundovanou argumentaci z teologických pozic totiž může nabídnout i student/ka teologie či religionistiky, ale také třeba žákyně v reakce na pastýřský list biskupa či angažovaný věřící, který vychází z vlastní znalosti Bible či jiné relevantní teologické literatury. Pokud dovolíme, aby veřejnou teologii provozovali i osoby bez formálního teologického vzdělání, asi tím z těchto osob nevytvoříme „veřejné teology a teoložky“, spíše bude vhodnější zůstat u opatrnější formulace, že tyto osoby třeba *nabízejí veřejně teologickou argumentaci* či prostě *dělají veřejnou teologii*.

Třetí kritérium plní roli opačnou: umožňuje pojem veřejné teologie zúžit a odfiltrvat některé projevy osob, které třeba vnímáme jako veřejné teology a teoložky, ale to neznamená, že každý jejich veřejný výstup musí nutně být příkladem veřejné teologie. Příkladem mohou být *lifestylové* rozhovory, které mohou výše uvedené osobnosti nabízet médiím: pokud totiž mluví primárně o sobě a pokud se nevyjadřují k *věcem veřejným*, není důvod tyto výstupy automaticky označovat za projevy veřejné teologie. Zároveň přidávám i podmínku toho, aby šlo o *fundovaná* vyjádření, tedy o kvalitní argumentaci. Pokud totiž i sebeuznávající veřejný intelektuál vykřikne, že manželství prostě musí zůstat svazkem muže a ženy, nebo naopak že manželství pro všechny je jedinou možnou volbou pro Českou republiku, ale neposkytne pro jedno či druhé tvrzení žádné argumenty, pak nelze říct, že by „*dělal/a veřejnou teologii*“.

Čtvrté kritérium nakonec vyžaduje, aby tato *fundovaná argumentace z teologických pozic* mířila na kteroukoli ze tří veřejností, tedy na církve, na akademický svět nebo na občanskou společnost (včetně politiků či právníků, kteří mohou společenskou změnu reálně provést). Tím se opět definice veřejné teologie zužuje třeba o zcela interní diskuse teologů, akademiků či církevních představitelů, stejně jako o soukromé diskuse v hospodě nebo třeba zajímavé ale neveřejné dialogy v rámci seminářů vedených na teologických fakultách.

Jako test této definice můžeme vedle sebe postavit několik recentních příspěvků do diskuse o *manželství pro všechny*. Jednak v žádném případě netvrdím, že je níže uvedený výčet kompletní, a také nemám v plánu nabídnout čtenáři finální odpověď. Místo odpovědi totiž nabízím jen dvojí otázku: 1. zda by dle výše uvedených kritérií měly být tyto příspěvky do diskuse označeny za příklady veřejné teologie; a 2. zda by případně jiné kategorie lépe pomohly určit, které z uvedených příspěvků jsou a které nejsou skutečnou veřejnou teologií:

- a) Prohlášení zástupců českých církví k manželství (7. 7. 2023);¹⁵³
- b) rozhovor s husitskou farářkou Martinou Viktorií Kopeckou (Radio Wave);¹⁵⁴
- c) rozhovor s evangelickým farářem Jakubem Helebrantem (DVTV);¹⁵⁵
- d) rozhovor s kardinálem Dominikem Dukou (DVTV);¹⁵⁶

¹⁵³ Prohlášení zástupců českých církví k manželství | Zprávy. In: *Církev.cz* [online]. 7. 7. 2023 [cit. 16.12.2024]. Dostupné z: https://www.cirkev.cz/prohlaseni-zastupcu-ceskych-cirkvi-k-manzelstvi_25247. V tomto prohlášení formuluje celkem 52 představitelů a představitelky různých českých církví své teologické porozumění manželství jako svazku mezi mužem a ženou, přičemž argumentace vychází jak z biblických textů, tak z konceptu přirozeného řádu.

¹⁵⁴ Věčná láska i sleva na dani. Proč se dnes mladí berou? O sňatcích s farářkou Martinou Viktorií Kopeckou. In: *Radio Wave* [online]. 15. 3. 2023 [cit. 16.12.2024]. Dostupné z: <https://wave.rozhlas.cz/vecna-laska-i-sleva-na-dani-proc-se-dnes-mladi-berou-o-snatcich-s-fararkou-8951184>

¹⁵⁵ DVTV | Farář Helebrant: Jsem pro stejnopohlavní manželství, církve by do toho neměla mluvit. In: *DVTV* [online]. 24. 8. 2022 [cit. 16.12.2024]. Dostupné z: <https://www.dvtv.cz/dtvv/videos/VNxxsIooKbFdHx8dhM7h>

¹⁵⁶ DVTV | Rozhovor, který málem skončil předčasně: „O lynči, který sklízím, se mi nezdálo ani v komunismu,“ říká Duka. In: *DVTV* [online]. 26. 11. 2024 [cit. 16.12.2024]. Dostupné

- e) rozhovor s katolickým knězem a profesorem Tomášem Petráčkem (DVTV);¹⁵⁷
- f) a akademický text evangelického teologa Petr Galla (*Teologická reflexe*).¹⁵⁸

Mnou nabízená definice toho, co znamená *dělat veřejnou teologii*, je samozřejmě pouze prvním nástřelem, který zve k další diskusi. Jak už jsem zmiňovala v úvodu této kapitoly, mám v plánu v tématu pokračovat a v rámci diplomové práce oslovit české teology a teoložky s prosbou o polostrukturovaný rozhovor, jehož součástí by mělo být i ověřování toho, zda tato definice ustojí kritiku těch, které sama za veřejné teology a teoložky považují.

z: <https://www.dvtv.cz/dvtv/videos/rozhovor-ktery-malem-skoncil-predcasne-o-lynci-ktery-na-sitich-sklizim-se-mi-nezdalo-ani-v-komunismu-rika-duka>

¹⁵⁷ DVTV | V Dukovi zvítězily autoritářské sklony a ničí svůj odkaz. Lásku lidí stejného pohlaví musíme začít akceptovat, říká Petráček. In: *DVTV* [online]. 9. 12. 2024 [cit. 16.12.2024]. Dostupné z: <https://www.dvtv.cz/dvtv/videos/v-dukovi-zvitezily-autoritarske-sklony-a-nici-svuj-odkaz-lasku-lidi-stejneho-pohlavi-musime-akceptovat-rika-petracek>

¹⁵⁸ GALLUS, Petr. K problematice stejnopohlavních vztahů: Manželství a partnerství. *Teologická reflexe*. 2024, roč. 30, č. 1.

5. Závěr

Patří tedy náboženství do veřejné diskuse? Má církev mluvit do otázek klimatické krize, válečných konfliktů nebo práv menšin? A pokud ano, jakým jazykem by měla hovořit a jak by měla přesvědčit nevěřící o své relevanci? Tyto otázky, včetně těch dalších, jimiž tato práce začíná, nás vedou k hlubšímu zamyšlení nad rolí náboženství a teologie ve veřejném prostoru.

Tato práce čtenáři nabídla přehled padesátiletého vývoje veřejné teologie a jejích hlavních představitelů. Robert Bellah, i když spíše předchůdce než součást tohoto směru, upozornil na fenomén občanského náboženství, které veřejnou teologii silně inspirovalo. Martin E. Marty pak tento směr explicitně pojmenoval, čímž otevřel prostor pro další reflexi vztahu náboženství a veřejného života. David Tracy přinesl koncept tří veřejností – akademické, církevní a občanské – a ukázal, že veřejná teologie nemůže zůstat omezena na jednu sféru. Duncan B. Forrester zdůraznil, že teologie má vstupovat do veřejné diskuse s jedinečnými vhledy, které přispívají k budování lepší společnosti. Max Stackhouse propojil veřejnou teologii s otázkami globalizace a etiky, zatímco Linell E. Cady a Elaine L. Graham nás přiměly zamyslet se nad jazykem a metodami, jimiž teologie komunikuje s pluralitní a raně post-sekulární společností. Tito myslitelé a myslitelky jistě nejsou jediní, kdo o veřejné teologii v posledních pěti dekadách psal; tvoří však dostatečné základní pilíře, na nichž lze veřejnou teologii postavit a představit čtenáři, který v případě zájmu může pokračovat v četbě mnoha dalších zdrojů, které se do této práce již nevešly.

V této práci jsem se pokusila nejen rekapitulovat přístupy klíčových autorů a autorek, ale také přinést vlastní pohled. Navrhla jsem tři dimenze veřejné teologie: vnitřní, sociální a vnější. Veřejná teologie podle mě začíná reflexí aktuálních společenských témat uvnitř církve, pokračuje praktickým působením ve prospěch širší společnosti a vyústí uje do aktivního zapojení teologických argumentů do veřejného diskurzu. Tento rámec jsem doplnila návrhem čtyř kritérií, které by mohly odpovědět na otázku, co znamená „dělat veřejnou teologii“. Podle mě totiž může veřejnou teologii dělat 1. kdokoli, kdo 2. argumentuje z teologických pozic, 3. fundovaně se vyjadřuje k věcem veřejným a 4. míří alespoň na jednu ze tří veřejností.

Veřejná teologie má především hledat odpovědi na dilemata, která dnes utvářejí naši společnost a která jsou relevantní a důležitá pro každého, kdo v této společnosti žije a funguje. Církev a teologové by tak měli být víc vidět a slyšet, aby lidé přemýšlející o „velkých tématech“ veřejného významu měli k dispozici nejen nabídku argumentů a protiargumentů politických, právních, ekonomických či filozofických, ale také teologických. Ať už je člověk věřící či nevěřící, měla by mu být dostupná nabídka srozumitelných argumentů z teologických pozic. Každý může tuto nabídku odmítnout či třeba zcela ignorovat; mám však za to, že společnost je v něčem ochuzena, pokud taková nabídka vůbec neexistuje. Právě v post-sekulární společnosti, jak o ní přemýšlí Linell E. Cady či Elaine L. Graham, totiž může být člověk otevřen teologické argumentaci, i když mu je jinak náboženství cizí, a to především, pokud bude ve svém osobním životě či ve svém blízkém okolí čelit tématům jako je třeba potrat, eutanázie, válka, krize identity či potlačování lidských práv nebo jiná forma osobního utrpení. Veřejná teologie nemůže být pouze teoretickým cvičením. Jak připomíná Max Stackhouse, jejím úkolem je pomáhat interpretovat svět, který se zdá být neinterpretovatelný.

A přece zde zůstává otázka: Jak dlouho může teologie obstát ve veřejné sféře, včetně veřejných univerzit, kde se dnes klade důraz na výkon, rychlost, srozumitelnost a jednoznačné

odpovědi? Může si teologie dovolit nabízet spíše otázky než řešení, spíše výzvy než jistoty? Možná právě v této otevřenosti spočívá její síla. Veřejná teologie totiž spočívá mimo jiné i v odvaze vstoupit do nejistoty, přiznat složitost některých problémů a nabídnout nový neotřelý pohled, který třeba politici, ekonomové či vědci ze své perspektivy nevidí.

Závěrem bych ráda zdůraznila, že veřejná teologie je také důležitou výzvou pro církve a náboženské společnosti. Má-li totiž víra ve světě obstát, musí se neustále obnovovat, hledat nové způsoby komunikace a propojovat tradici s výzvami současnosti. Teologie musí být schopna nabídnout most mezi tím, co je věčné, a tím, co je aktuální. Pokud se jí to podaří, může v budoucnu sehrát důležitou roli v tom, jak bude náš svět vypadat a jak se bude dále rozvíjet.

6. Seznam použité literatury

Monografie a články

- BEDFORD-STROHM, Heinrich. Public Theology and Political Ethics. *International Journal of Public Theology*. Brill Academic Publishers, 2012, roč. 6, č. 3, s. 273–291. ISSN 1569-7320.
- BELLAH, Robert N. Civil Religion in America. *Daedalus* [online]. 1967 [cit. 06.12.2024]. Dostupné z: <https://www.amacad.org/publication/daedalus/civil-religion-america-1967>
- BERGMANN, Sigurd, Celia DEANE-DRUMMOND a Markus VOGT. *Religion in the Anthropocene*. Cambridge: The Lutterworth Press, 2018. ISBN 978-0-7188-4765-4.
- BREITENBERG, E. Harold. To Tell the Truth: Will the Real Public Theology Please Stand Up? *Journal of the Society of Christian Ethics*. 2003, roč. 23, č. 2, s. 55–96. ISSN 1540-7942.
- BROWNING, Don S. Review of Constructing a Public Theology: The Church in a Pluralistic Culture. *The Journal of Religion*. University of Chicago Press, 1993, roč. 73, č. 3, s. 428–429. ISSN 0022-4189.
- BUTTA, Tomáš. Příroda a les v pohledu víry. In: *CČSH* [online]. 18. 10. 2021 [cit. 08.12.2024]. Dostupné z: <https://www.ccsch.cz/aktualne/56-dalsi-texty/538-priroda-a-les-v-pohledu-viry.html>
- CADY, Linell E. Public Theology and the Postsecular Turn. *International Journal of Public Theology*. Brill Academic Publishers, 2014, roč. 8, č. 3, s. 292–312. ISSN 1569-7320.
- CADY, Linell E. *Religion, Theology, and American Public Life*. Albany: State University of New York Press, 1993. ISBN 978-0-7914-1304-3.
- ČBK. Pastýřský list pražského arcibiskupa k přípravě snoubenců a doprovázení manželů - Církev.cz | Zprávy. In: *Církev.cz* [online]. 2024 [cit. 16.12.2024]. Dostupné z: https://www.cirkev.cz/pastyrsky-list-prazskeho-arcibiskupa-k-priprave-snoubencu-a-doprovazeni-manzelu_38977
- ČBK. Pastýřský list pražského arcibiskupa o výchově a rodičovství - Církev.cz | Zprávy. In: *Církev.cz* [online]. 2024 [cit. 16.12.2024]. Dostupné z: https://www.cirkev.cz/pastyrsky-list-prazskeho-arcibiskupa-o-vychove-a-rodicovstvi_42986
- EBERTOVÁ, Anežka. Motivace přístupu CČSH ke společenské problematice (1). *Theologická revue Církve československé husitské*. 1980, roč. 51, č. 5, s. 133–139. ISSN 0139-7702.
- EBERTOVÁ, Anežka. Motivace přístupu CČSH ke společenské problematice (2). *Theologická revue Církve československé husitské*. 1980, roč. 51, č. 6, s. 161–166. ISSN 0139-7702.
- EBERTOVÁ, Anežka. *Úvod do sociální teologie*. Praha: Husova československá bohoslovecká fakulta v Praze, 1967.
- EBERTOVÁ, Anežka, ed. *Základy sociálně etické orientace Církve československé husitské (Usnesení VI. řádného sněmu CČSH ze dne 16. 8. 1981)* [online]. Církev československá husitská, 1981 [cit. 08.12.2024]. Dostupné z: https://www.ccsch.cz/index.php?preview=1&option=com_dropfiles&format=&task=front.file.download&catid=150&id=3083&Itemid=1000000000000

FORRESTER, Duncan B. The Scope of Public Theology. *Studies in Christian Ethics*. 2004, roč. 17, č. 2, s. 5–19. ISSN 0953-9468.

FRANCISCUS. Fratelli tutti (3 October 2020) | Francis. In: *The Holy See: Pope Francis* [online]. 3. 10. 2020 [cit. 16.12.2024]. Dostupné z: https://www.vatican.va/content/francesco/en/encyclicals/documents/papa-francesco_20201003_enciclica-fratelli-tutti.html

GALLUS, Petr. K problematice stejnopohlavních vztahů: Manželství a partnerství. *Teologická reflexe*. 2024, roč. 30, č. 1, s. 3–14.

GALLUS, Petr. Teologie na univerzitě. *SALVE*. Krystal OP, s.r.o, 2024, č. 2, s. 67–79. ISSN 1213-6301.

GRAHAM, Elaine. *Between a Rock and a Hard Place: Public Theology in a Post-Secular Age*. London: SCM Press, 2013. ISBN 978-0-334-04992-0.

GUTIERREZ, Gustavo. *A Theology of Liberation: History, Politics, and Salvation*. New York: Orbis Books, 1973. ISBN 978-0-88344-478-8.

HALÍK, Tomáš. Predslov. In: ONDRÁŠEK, Ľubomír Martin. *Verejná teológia na Slovensku: zbierka štúdií, úvah a rozhovorov z rokov 2013-2018*. Prvé vydanie. vyd. Trnava: Dobrá kniha, 2019, s. 9–11. ISBN 978-80-8191-207-8.

HALÍK, Tomáš. *Život jako božská komedie (přednáška)* [online]. Divadlo DISK, 2023 [cit. 07.12.2024]. Dostupné z: https://www.damu.cz/media/prof._Tom%C3%A1%C5%A1_Hal%C3%ADk_SVET_JE_DIVADLO_text_p%C5%99edn%C3%A1%C5%A1ky.pdf

HÜBENTHAL, Christoph a Christiane ALPERS, eds. *T&T Clark Handbook of Public Theology*. London; New York: T&T Clark (Bloomsbury), 2022. ISBN 978-0-567-69215-3.

JOHNSON, Kristen Deede. Public Theology. In: ALLEN, Michael, ed. *The New Cambridge Companion to Christian Doctrine*. 1. vyd. Cambridge University Press, 2022, s. 231–248. ISBN 978-1-108-88595-9. DOI: 10.1017/9781108885959.017

KIM, Sebastian. Editorial. *International Journal of Public Theology*. Brill Academic Publishers, 2007, roč. 1, č. 1. ISSN 1569-7320.

KIM, Sebastian. *Theology in the Public Sphere: Public Theology As a Catalyst for Open Debate*. London: SCM Press, 2011. ISBN 978-0-334-04850-3.

KIM, Sebastian a Katie DAY. Introduction. In: KIM, Sebastian a Katie DAY, eds. *Companion to Public Theology*. Leiden: Brill, 2017, s. 1–21. Brill's companions to modern theology 1. ISBN 978-90-04-33606-3.

KIM, Seung-Hwan. The Public Role of Religion and the Response of Public Theology. *Religions*. 2024, roč. 15, č. 4, s. 449. ISSN 2077-1444.

LEE, Hak Joon. Public Theology. In: HOVEY, Craig a Elizabeth PHILLIPS, eds. *The Cambridge Companion to Christian Political Theology*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015, s. 44–65. Cambridge Companions to Religion. ISBN 978-1-107-05274-1.

- LEE, Seung-Goo. The Promises and Dangers of Public Theology. *Unio Cum Christo*. 2020, roč. 6, č. 2, s. 133–145. DOI: <https://doi.org/10.35285/ucc6.2.2020.art7>
- LEE, Yong Joo. Veřejná teologie místo privatizace náboženství: o překonávání deprivatizační teze. *SALVE*. Krystal OP, s.r.o, 2024, č. 2, s. 53–64. ISSN 1213-6301.
- LUŠTINEC, Vít. Křesťané v politice? In: *Christnet.eu* [online]. 9. 10. 2013 [cit. 08.12.2024]. Dostupné z: https://www.christnet.eu/clanky/5137/krestane_v_politice.url
- MACEK, Petr. Jakou teologii? *Teologická reflexe*. 2003, roč. 9, č. 2, s. 160–169. ISSN 2788-0796.
- MARTY, Martin E. Reinhold Niebuhr: Public Theology and the American Experience. *The Journal of Religion*. University of Chicago Press, 1974, roč. 54, č. 4, s. 332–359. ISSN 0022-4189.
- MARTY, Martin E. Two Kinds of Two Kinds of Civil Religion. In: RICHEY, Russell E. a Donald G. JONES, eds. *American Civil Religion*. New York: Harper & Row, 1974, s. 193–157. ISBN 978-0-06-066856-3.
- MERRIGAN, Terrence. Theology as Public Discourse. *Melita Theologica*. University of Malta. Faculty of Theology, 1999, roč. 50, č. 2, s. 3–18. ISSN 1012-9588.
- ONDRÁŠEK, Lubomír Martin. *Verejná teológia na Slovensku: zberka štúdií, úvah a rozhovorov z rokov 2013-2018*. Prvé vydanie. vyd. Trnava: Dobrá kniha, 2019. ISBN 978-80-8191-207-8.
- PTÁČKOVÁ, Eliška. Při vši účtě, ve škole sedím já. In: *Christnet.eu* [online] [cit. 16.12.2024]. Dostupné z: https://www.christnet.eu/clanky/6998/pri_vsi_ucte_ve_skole_sedim_ja.url
- REINHOLD NIEBUHR. *Leaves From The Notebook Of A Tamed Cynic* [online]. New York: Meridian Books, 1929 [cit. 15.12.2024]. Dostupné z: <http://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.152671>
- ROSE, Matthew. *The Civil Theology of Robert Bellah: A Socialist Who Insisted That Democracy Needs Religion* [online]. 2023 [cit. 06.12.2024]. Dostupné z: <https://www.commonwealmagazine.org/civil-theology-robert-bellah>
- STACKHOUSE, Max. Civil Religion, Political Theology and Public Theology: What's the Difference? *Political Theology*. 2004, roč. 5, č. 3, s. 275–293. ISSN 1462-317X.
- STACKHOUSE, Max L. *God and Globalization: Volume 4: Globalization and Grace*. New York: Bloomsbury Academic, 2009. ISBN 978-0-567-29417-3.
- STACKHOUSE, Max L. Public Theology and Democracy's Future. *The Review of Faith & International Affairs*. 2009, roč. 7, č. 2, s. 49–54. ISSN 1557-0274, 1931-7743.
- STACKHOUSE, Max L. Public Theology and Ethical Judgment. *Theology Today*. Theology Today, 1997, roč. 54, č. 2, s. 165–179. ISSN 00405736.
- STORRAR, William. 2007: A Kairos Moment for Public Theology. *International Journal of Public Theology*. Brill Academic Publishers, 2007, roč. 1, č. 1, s. 5–25. ISSN 1569-7320.
- ŠIRKA, Zdenko Š. Hermeneutika Davida Tracyho: via media mezi Gadamerem a Ricoeurem. *Studia theologica*. 2019, roč. 21, č. 2, s. 153–175. ISSN 12128570. DOI: 10.5507/sth.2018.043

THIEMANN, Ronald F. *Constructing a Public Theology: The Church in a Pluralistic Culture*. 1st edition. vyd. Louisville: Westminster John Knox Press, 1991. ISBN 978-0-664-25130-7.

TRACY, David. *The Analogical Imagination: Christian Theology and the Culture of Pluralism*. New York: Crossroad Publishing, 1998. ISBN 978-0-8245-0694-0.

TRACY, David. Three Kinds of Publicness in Public Theology. *International Journal of Public Theology*. Brill Academic Publishers, 2014, roč. 8, č. 3, s. 330–334. ISSN 1569-7320.

VALENTIN, Benjamin. *Mapping Public Theology: Beyond Culture, Identity, and Difference*. 1st edition. vyd. Harrisburg: T&T Clark (Bloomsbury), 2002. ISBN 978-1-56338-391-5.

Internetové zdroje

About Us. In: *Martin Marty Center* [online] [cit. 13.12.2024]. Dostupné z: <https://martycenter.org/pages/about-us>

Barmen Declaration. In: *Creeds and Confessions* [online]. 1934 [cit. 15.12.2024]. Dostupné z: <https://creedsandconfessions.org/barmen-declaration.html>

Care for creation and climate justice. In: *World Council of Churches* [online] [cit. 16.12.2024]. Dostupné z: <https://www.oikoumene.org/what-we-do/care-for-creation-and-climate-justice>

Dante Alighieri. *The Guardian* [online]. 2008 [cit. 15.12.2024]. ISSN 0261-3077. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/books/2008/jun/09/dantealighieri>

Documents. In: *World Council of Churches* [online] [cit. 15.12.2024]. Dostupné z: <https://www.oikoumene.org/resources/documents>

DVTV | Farář Helebrant: Jsem pro stejnopohlavní manželství, církev by do toho neměla mluvit. In: *DVTV* [online]. 24. 8. 2022 [cit. 16.12.2024]. Dostupné z: <https://www.dvtv.cz/dvtv/videos/VNxSxIooKbfdHx8dhM7h>

DVTV | Rozhovor, který málem skončil předčasně: „O lynči, který sklízím, se mi nezdálo ani v komunismu,” říká Duka. In: *DVTV* [online]. 26. 11. 2024 [cit. 16.12.2024]. Dostupné z: <https://www.dvtv.cz/dvtv/videos/rozhovor-ktery-malem-skoncil-predcasne-o-lynci-ktery-na-sitich-sklizim-se-mi-nezdalo-ani-v-komunismu-rika-duka>

DVTV | V Dukovi zvítězily autoritářské sklony a ničí svůj odkaz. Lásku lidí stejného pohlaví musíme začít akceptovat, říká Petráček. In: *DVTV* [online]. 9. 12. 2024 [cit. 16.12.2024]. Dostupné z: <https://www.dvtv.cz/dvtv/videos/v-dukovi-zvitezily-autoritarske-sklony-a-nici-svuj-odkaz-lasku-lidi-stejneho-pohlavi-musime-akceptovat-rika-petracek>

Encyclicals | Francis. In: *The Holy See: Pope Francis* [online]. 2024 [cit. 16.12.2024]. Dostupné z: <https://www.vatican.va/content/francesco/en/encyclicals.index.html>

Linell Cady. In: *Arizona State University* [online]. 2024 [cit. 15.12.2024]. Dostupné z: <https://search.asu.edu/profile/43750>

Martin E. Marty. In: *The University of Chicago Divinity School* [online] [cit. 15.12.2024]. Dostupné z: <https://divinity.uchicago.edu/directory/martin-e-marty>

Member churches. In: *World Council of Churches* [online]. 1. 1. 2018 [cit. 15.12.2024]. Dostupné z: <https://www.oikoumene.org/member-churches>

Prohlášení zástupců českých církví k manželství | Zprávy. In: *Církev.cz* [online]. 7. 7. 2023 [cit. 16.12.2024]. Dostupné z: https://www.cirkev.cz/prohlaseni-zastupcu-ceskych-cirkvi-k-manzelstvi_25247

Religious Leaders Call for Effective Paris Agreement | UNFCCC. In: *UNFCCC* [online]. 20. 10. 2015 [cit. 16.12.2024]. Dostupné z: <https://unfccc.int/news/religious-leaders-call-for-effective-paris-agreement>

Synodality in the life and mission of the Church. In: *The Holy See* [online]. 2. 3. 2018 [cit. 16.12.2024]. Dostupné z: https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_cti_20180302_sinodalita_en.html

Věčná láska i sleva na dani. Proč se dnes mladí berou? O sňatcích s farářkou Martinou Viktorií Kopeckou. In: *Radio Wave* [online]. 15. 3. 2023 [cit. 16.12.2024]. Dostupné z: <https://wave.rozhlas.cz/vecna-laska-i-sleva-na-dani-proc-se-dnes-mladi-berou-o-snatcich-s-fararkou-8951184>